

Gelişmiş Düzenlenmemiş Sürüm

Dağıtım: Genel
23 Ekim 2024

Orijinal: İngilizce

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi

Genel Tavsiye No. 40: Kadınların Karar Alma Sistemlerinde Eşit ve Kapsayıcı Temsili *

I. 50:50 Eşitlik Yol Haritası

1. Kadınlar, erkeklerle eşit şartlarda tüm karar alma sistemlerinde eşit ve kapsayıcı temsil hakkına sahiptir. Taraf devletler tarafından kaydedilen önemli ilerlemelere rağmen, bu hak günümüzde hala tam anlamıyla uygulanmamaktadır. Bu durum, CEDAW Sözleşmesi kapsamında yer alan diğer tüm hakların hayata geçirilmesini ciddi şekilde engellemektedir. Ayrıca, kadınlar ve erkekler arasında karar alma gücünün eşit ve kapsayıcı şekilde paylaşılmasının sağlanamaması, devletlerin ve uluslararası toplumun acil yerel, ulusal, bölgesel ve küresel sorunlara etkili bir şekilde yanıt vermesini engellemektedir. Sözleşmenin önsözünde de belirtildiği üzere, bir ülkenin tam ve eksiksiz gelişimi, dünyanın refahı ve barış davası, kadınların tüm alanlarda erkeklerle eşit şartlarda en üst düzeyde katılımını gerektirmektedir. Mevcut ve gelecek nesiller için bu zorluklara yanıt verebilmek amacıyla, bu Genel Tavsiye (GT), kadınların eşit ve kapsayıcı temsil hakkını sağlama yolunda bir yol haritası sunmaktadır.

2. Bu Genel Tavsiye (GT), taraf devletlere, kadınların tüm sektörlerdeki karar alma sistemlerinde eşit ve kapsayıcı temsilini sağlamak için kapsamlı bir rehberlik sunarak sistematik bir değişimi hedeflemektedir. Bu tavsiye, bu yükümlülüğün uygulanmasını sağlamak ve küresel zorlukların üstesinden gelmek için yasal, politik ve programatik önlemleri ortaya koymaktadır. Sözleşme'den, önceki Genel Tavsiyelerden (GT No. 23 dahil), sonuç gözlemlerinden ve diğer uluslararası ve bölgesel antlaşmalar ile anlaşmalardan yararlanılarak, kadınların karar alma sistemlerindeki eşit ve kapsayıcı temsil kavramı netleştirilmektedir. "Eşit ve kapsayıcı temsil" terimi, metinde "eşitlik" olarak adlandırılan, kadınlar ve erkekler arasında eşit erişim ve karar alma sistemleri içinde eşit güç anlamına gelen 50:50'lik bir eşitliği ifade etmektedir. "Karar alma sistemleri" ise politik, kamusal, ekonomik ve özel alanlar ile dijital ortamlar dahil olmak üzere, resmi ve gayri resmi süreçlerde tüm sektörlerde gerçekleşen karar alma süreçlerini kapsamaktadır. Bu kapsamlı vizyon, karar alma süreçlerinin birden fazla alanını ve bu süreçlerin birbirlerini nasıl şekillendirip etkileşimde bulunduğunu ele almadan veya kadınların karar alma sistemlerine erkeklerle eşit şartlarda erişimini engelleyen tüm engelleri ortadan kaldırmadan eşitliğin sağlanamayacağını kabul etmektedir.

3. Bu Genel Tavsiye (GT), ayrıca gençleri ve gelecek nesilleri, barış ve eşitlik temeline dayanan bir toplum vizyonuna entegre etmektedir. Bu GT'de belirtildiği üzere, gençlerin beklentileri ve hakları ile eşitlik temelli bir sistemin inşası arasında önemli bir kesişim bulunmaktadır.

* Komite tarafından seksen dokuzuncu oturumunda (7 - 25 Ekim 2024) kabul edilmiştir).

II. Karar Alma Sistemlerinde Kadınların Eşit ve Kapsayıcı Temsili: Oyunun Kurallarını Değiştiren Bir Çözüm

4. Komite, barış, politik istikrar, ekonomik kalkınma, iklim değişikliği, yapay zeka gibi teknolojik ilerlemeler ve çok taraflı sistemin dönüşümü ve sürdürülebilirliği gibi giderek artan sayıda yıkıcı ve acil sorunun yalnızca Sözleşme'nin uygulanmasını doğrudan etkilemekle kalmayıp aynı zamanda toplumları giderek dönüştürdüğünü gözlemlemektedir. Bu sorunların karmaşıklığı, tüm konularda karar alma süreçlerinin merkezine eşitliği yerleştirerek kolektif zekanın inşa edilmesini gerektirmektedir. Her düzeyde bir "eşitlik artışı," ortak karar alma süreçleri için kilit öneme sahiptir ve yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde dirençli toplumlar inşa etmek için gerekli olan yenilikçi çözümleri beraberinde getirecektir.

A. Barış ve Siyasal İstikrar

5. Dünya genelinde çatışmalar ve krizlerin tırmanmasına ve araştırmaların, kadınların sürdürülebilir barışın¹ ana itici güçleri olduğunu göstermesine rağmen, örneğin barış anlaşmalarının² olasılığını ve sürdürülebilirliğini artırmak ve yerel barış çabalarına³ liderlik etmek gibi rolleriyle, kadınlar çatışma ve kriz önleme, barış müzakereleri ve barış inşası çabalarında yapısal ve önemli ölçüde yetersiz temsil edilmektedir. 1992 ile 2019 yılları arasında, barış süreçlerinde kadınlar müzakerecilerin yalnızca %13'ünü, arabulucuların %6'sını ve imzacılarının %6'sını oluşturmuştur.⁴ 2022 yılında, barış müzakerelerinde kadınların oranı %16 gibi düşük bir seviyede kalmış, bu oran 2020'deki %23'lük orandan gerilemiştir ve barış anlaşmalarının yalnızca %33'ü kadınlara veya kız çocuklarına yönelik hükümler içermiştir.⁵ 2023 yılında, hiçbir barış anlaşması kadın gruplarının temsilcilerini imzacı olarak içermemiştir.⁶ Kadınlar, nükleer silah tehditleri, artan askeri harcamalar, silah ve mühimmat yayılımı ve yeni teknolojilerin silahlandırılması gibi kritik konuların tartışıldığı uluslararası forumlarda katılımcıların yalnızca üçte birini oluşturmaktadır.⁷

6. Dezenformasyon ve Kutuplaşma, tüm toplumlarda çatışmaların yayılmasını daha da tehdit etmektedir. Kadınların siyasi karar alma süreçlerinde liderlik etmeleri, daha büyük bir istikrar ve barışa, halkın ihtiyaçlarına daha güçlü bir yanıt verilmesine ve artan işbirliğine⁸ yol açsa da, kadınların siyasi temsili ve sivil alanı, kadın örgütlerinin faaliyetlerine getirilen kısıtlamalar, kadın politikacılara, gazetecilere ve insan hakları savunucularına yönelik artan saldırılar ve tehditler ile kadınların ve kız çocuklarının insan haklarında elde edilen kuşaklar arası kazanımların karşılaştığı zorluklar ve gerilemeler nedeniyle giderek daha fazla saldırıya uğramaktadır.

B. Sürdürülebilir, Kapsayıcı ve İnsan Hakları Temelli Ekonomi

7. Kadınların ekonomik özerkliği, onların haklarına erişim için anahtar bir faktördür ve kapsayıcı ekonomik büyüme⁹, yoksulluğun ortadan kaldırılması, sosyal adalet ve sürdürülebilir kalkınma¹⁰ için bir yol haritasıdır. Bu, insan hakları temelli bir ekonomi inşa etmenin önemli bir adımıdır. Ancak, kadınların birçok gayri resmi sektörde ve düşük ücretli, daha az yenilikçi ve ekonomik olarak daha az karlı sektörlerde aşırı temsili, STEM sektörlerinde¹¹ sistematik olarak daha az temsil edilmeleri, onları büyük ölçüde karar alma pozisyonlarından ve ekonomiyi şekillendirme süreçlerinden dışlamaktadır. Kadınlar, ekonomik yönetim yapılarında, çok taraflı mali kuruluşlarda, borç ödeme sistemlerinde, sermaye piyasalarında, sanayi altyapısında, ticaret müzakerelerinde ve kamu alım rejimlerinde karar alma süreçlerinde de yeterince temsil edilmemektedir. Örneğin, kadın

¹ <https://wps.unwomen.org/participation/>; Birleşmiş Milletler Gelecek İçin Pakt, Eylem 19, paragraf 40.

² <https://wps.unwomen.org/participation>

³ Gerçekler ve Rakamlar: Kadınlar, Barış ve Güvenlik (unwomen.org)

⁴ Diplomaside Kadınlar | Birleşmiş Milletler

⁵ <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/peace-and-security/facts-and-figures>.

⁶ Gerçekler ve Rakamlar: Kadınlar, Barış ve Güvenlik (unwomen.org)

⁷ Gerçekler ve Rakamlar: Kadınlar, Barış ve Güvenlik (unwomen.org)

⁸ Kadın Siyasi Liderler: Cinsiyetin Demokrasi Üzerindeki Etkisi | Westminster Demokrasi Vakfı (wfd.org)

⁹ Yaptığımız Şey: Ekonomik Güçlenme | BM Kadın Birimi – Genel Merkez; Kadınların Ekonomik Kalkınmaya Katılımını Artırmak (worldbank.org)

¹⁰ Gerçekler ve Rakamlar: Ekonomik Güçlenme | BM Kadın Birimi – Genel Merkez

¹¹ Küresel Cinsiyet Uçurumu 2024 Raporu

sahipli işletmeler kamu alım pazarının yalnızca %1'ine erişebilmektedir¹² ve 2023'teki patent başvurularında yer alan mucitlerin yalnızca %17,7'si kadındır.¹³ Kadınlar, iş gücü piyasasında yönetim pozisyonlarının yalnızca %28,2'sini işgal etmektedir¹⁴ ve 185 merkez bankasında yapılan bir anket, bunların yalnızca %16'sının kadın liderler tarafından yönetildiğini göstermiştir.¹⁵ 2019'da kadınlar tarafından kurulan girişimler için risk sermayesi yalnızca %2 seviyesindeydi.¹⁶ Dijital ekonominin artan önemi ve devam eden dijital cinsiyet uçurumu, bu durumu kötüleştirerek yeni sistemik ayrımcılığa yol açma riski taşımaktadır.

C. İklim değişikliği ve çevresel felaket risk azaltma

8. GT No. 37'de vurgulandığı gibi, iklim değişikliği ve felaketler, kadınlar ve kızlar arasındaki cinsiyet eşitsizliklerini ve ayrımcılıkla kesişen biçimlerini daha da kötüleştirmektedir. Mevcut cinsiyet eşitsizlikleri, cinsiyet temelli roller gibi, felaketlerden kaynaklanan risklere ve kayıplara karşı kadınların daha fazla maruz kalmasına neden olmaktadır. Sendai Çerçeve Anlaşması, "Kadınlar ve onların katılımı, felaket riskini etkili bir şekilde yönetmek, cinsiyet duyarlı felaket risk azaltma politikalarını, planlarını ve programlarını tasarlamak, kaynak sağlamak ve uygulamak için kritik öneme sahiptir" demektedir.¹⁷ Gerçekten de, kadın parlamenter sayısındaki artış, iklim değişikliğiyle mücadele politikalarının benimsenme olasılığını¹⁸, çevre anlaşmalarının onaylanmasını ve arazi koruma çalışmalarının teşvik edilmesini artırmıştır.¹⁹ Benzer şekilde, daha fazla kadının şirket yönetim kurullarında yer alması, enerji verimliliğinde iyileşme ve çevresel ayak izinin azalmasıyla ilişkilendirilmiştir.²⁰ Tarım bölgelerinde, kadınların geleneksel ve yerli bilgisi, tarım, iklim değişikliği ve kaynak yönetiminde uyum sağlama uygulamaları için anahtardır.²¹ Ancak, iklim ve çevre aktivizmi konusunda ön saflarda yer alan kadınlar, özellikle genç kadınlar, karar alma süreçlerinden büyük ölçüde dışlanmaktadır. 2020 yılı itibarıyla, kadınlar çevre sektöründeki bakanlık görevlerinin yalnızca %15'ini üstlenmiştir.²² Uluslararası düzeyde ise, COP 28 için parti delegasyonlarındaki kadınların temsili %34 seviyesinde kalmış ve son 10 yılda bu oran değişmemiştir.²³

D. Yapay Zeka'nın (YZ) yükselişi dahil Teknolojik gelişmeler

9. Teknolojik gelişmeler, Yapay Zeka'nın (YZ) dijital dönüşümün temel itici gücü olarak giderek artan rolü dahil olmak üzere, küresel toplumu değiştirmektedir. Bu beşinci sanayi devriminin, etik ve insan hakları, kadın hakları odaklı ve erişilebilir bir yaklaşımla geliştirilip uygulanması durumunda insanlığa büyük faydalar sağlama potansiyeli vardır. Farklı bakış açıları ve kolektif zeka, bunun başarılması için kritik olacaktır. Ancak, kadınların teknolojilere erişimindeki cinsiyet farkları, dijital okuryazarlık, STEM (Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik) alanlarındaki eğitim ve kariyerlerdeki temsil eksiklikleri ve liderlik pozisyonlarındaki düşük oranlar, kadınların bu teknolojik gelişmelerin şekillendirilmesinde ciddi şekilde eksik temsil edilmelerine yol açmıştır. Örneğin, kadınlar tüm STEM iş gücünün yalnızca %29,2'sini ve AI iş gücünün²⁴ yaklaşık %30'unu oluşturmaktadır. Yalnızca %18'i²⁵ AI araştırmacıları, %13.83'ü AI makale yazarları ve en

¹² ITC-BM Kadın: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Kamu Alımları Küresel Kampanyası | ITC (intracen.org).

¹³ Fikri Mülkiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Çeşitlilik (wipo.int).

¹⁴ <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-11/forecasting-women-in-leadership-positions.pdf>.

¹⁵ Cinsiyet Dengesi Endeksi 2024 - OMFIF.

¹⁶ UNESCO Bilim Raporu: Daha akıllı kalkınma için zamana karşı yarış (2021).

¹⁷ [1] Genel Kurul Çözüm Kararı 69/283, ek II, paragraflar. 36 (a) (i) ve 32, sırasıyla

¹⁸ "<https://www.unwomen.org/en/what-we-do/peace-and-security/facts-and-figures>"<https://www.unwomen.org/en/what-we-do/peace-and-security/facts-and-figures>.

¹⁹ Yeni veriler çevresel karar alma süreçlerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında yavaş ilerleme kaydedildiğini ortaya koymaktadır | IUCN.

²⁰ İklim değişikliğiyle mücadele için daha fazla kadın lider şart (eib.org).

²¹ GT No. 37.

²² Yeni veriler çevresel karar alma süreçlerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında yavaş ilerleme kaydedildiğini ortaya koymaktadır | IUCN

²³ Bülten: Yeni Veriler, COP28'de Parti Delegasyonlarındaki Kadın Temsilinin Yüzde 34 Olduğunu Gösteriyor, Bu Yüzde Son 10 Yıldır Değişmedi - WEDO

²⁴ Küresel Cinsiyet Uçurumu 2023 Raporu

²⁵ YZ endeksi 2021 raporu

önde gelen AI konferanslarında yazarların %18'i kadındır.²⁶ STEM alanındaki C-Suite yöneticilerinin yalnızca %12.4'ü kadındır.²⁷ YZ sistemleri, algoritmaları da dahil olmak üzere, cinsiyet önyargısını yansıtmaya ve büyütme eğilimindedir;²⁸ bu durum ayrımcı sonuçlar doğurabilir ve toplumsal cinsiyet eşitliğindeki kazanımları geri alabilir, yeni tür yapısal ayrımcılığa yol açabilir.

E. Çok Taraflı Sistem ve Yönetişimin Dönüşümü ve Sürdürülebilirliği

10. Yukarıda açıklanan yıkıcı zorluklar, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde ele alınmalıdır; aslında, çok taraflılık son birkaç on yılda önemli ölçüde genişlemiştir. Ancak, çok taraflılığın kuralları ve platformları hâlâ sıkça ayrımcılığı sürdürmektedir, buna kadınların yeterince temsil edilmemesi de dahildir ve aynı zamanda mevcut zorlukların karmaşıklığına yeterince ya da hiç yanıt vermemektedir. Gençliği ve nesiller arası liderlikleri entegre etmeye yönelik kararlı bir eşitlik sistemi, çok taraflı sistemin etkinliğini, sürdürülebilirliğini, dayanıklılığını, meşruiyetini ve hesap verebilirliğini şart koşmaktadır.

III. Kadınların Karar Alma Sistemlerinde Eşit ve Kapsayıcı Temsilinin Yedi Temeli

11. Ataerkil yapılar, kadınların karar alma sistemlerinde eşit ve kapsayıcı bir şekilde temsil edilmelerini engellemektedir. Ataerkillik, mevcut siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yapılara derinlemesine yerleşmiş bir güç sistemidir. Kadınlara ve erkeklere tarihsel olarak farklı roller, değerler ve nitelikler atayan bir hiyerarşi oluşturur. Bu, emeğe farklı değerler yüklenerek kadınların öncelikle ev ve aile gibi özel alanlardan sorumlu olduğu, erkeklerin ise siyasetin ve ekonominin ana aktörleri olduğu bir iş bölümü ile sonuçlanır. Ataerkillik, tüm toplumlara nüfuz etmektedir. En ağır biçiminde, kadınların sistematik olarak baskı altına alınması ve egemenlik kurulması amacıyla oluşturulmuş kurumsallaşmış bir rejim olarak karşımıza çıkar ve giderek daha fazla "toplumsal cinsiyet apartheid"²⁹ olarak adlandırılan bir rejimin sürdürülmesi için işlenir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet apartheid suçunun yasal olarak tanımlanması ve toplumsal cinsiyete dayalı suçlar için tam hesap verebilirlik sağlanması büyük önem taşımaktadır.

12. Ataerkilliği ele alan dönüştürücü bir yaklaşım, bu Genel Tavsiye'de (GT) sunulduğu şekliyle, Sözleşme'nin 5(a) Maddesi³⁰ ile uyumludur. Bu madde, Taraf Devletleri, herhangi bir cinsiyetin üstünlüğü veya aşağılığı fikrine ya da kadınlar ve erkekler için klişeleşmiş rollere dayalı önyargıları ve uygulamaları ortadan kaldırmaya taahhüt etmektedir.

13. Bu doğrultuda Komite, karar alma sistemlerinde eşit ve kapsayıcı temsili sağlayacak yedi temel ilkeyi belirlemektedir: (1) Kadınlar ve erkekler arasında %50:50 eşitliğin bir başlangıç noktası ve evrensel norm olarak kabul edilmesi, (2) Eşitlik şartıyla etkin genç liderlik, (3) Karar alma sistemlerinde kadınların tüm çeşitliliğiyle kesişimsel ve kapsayıcı şekilde yer alması, (4) Karar alma sistemlerine alanlar arası kapsamlı bir yaklaşım, (5) Kadınların karar alma sistemlerinde eşit güç ve etkiye sahip olması, (6) Eşit ve kapsayıcı karar alma için yapısal dönüşüm, (7) Karar alma sistemlerinde sivil toplumun temsili.

A. Karar Alma Sistemlerinde Kadınlar ve Erkekler Arasında %50:50 Eşitlik: Başlangıç Noktası ve Evrensel Norm

14. Karar alma süreçlerinde kadınların %30 temsil edilmesine yönelik hedefler, Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin temel amacına, yani kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına aykırıdır. Bu tür hedefler, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliğin kabul edilebilir olduğu mesajını verir. Karar alma süreçleri, kadınlar

²⁶ Yapay zekada dijital cinsiyet uçurumunu kapatmak için neden şimdi harekete geçmeliyiz | Dünya Ekonomik Forumu (weforum.org).

²⁷ Küresel Cinsiyet Uçurumu 2023 Raporu.

²⁸ Yapay Zeka ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği | BM Kadın Birimi - Genel Merkez

²⁹ Roma Statüsü'nün 7. Maddesi'nin (h) bendine göre, toplumsal cinsiyete dayalı zulüm, toplumsal cinsiyet temelli suçlar için bir hesap verebilirlik suçu olarak tanımlanmıştır. İnsan Hakları Konseyi'nin (HRC) insan hakları mekanizmaları ve sivil toplum dahil olmak üzere, uluslararası hukukta toplumsal cinsiyet apartheid suçunun kodifikasyonu için artan bir çağrı bulunmaktadır. Bu çağrı, İnsanlığa Karşı Suçlar Taslak Sözleşmesi'nin 2. Maddesi'nin (2)(h) bendinde apartheid tanımına toplumsal cinsiyet apartheidinin dahil edilmesini de içermektedir.

³⁰ Aksi belirtilmedikçe, maddelere yapılan atıflar CEDAW Sözleşmesi maddelerine ilişkindir.

ve erkekler arasında %50:50 eşitlik temelinde paylaşıldığında ve her iki tarafın çıkarlarını eşit şekilde gözettiğinde gerçek ve dinamik bir anlam kazanır ve kalıcı bir etki yaratır. Kadınların eşit ve kapsayıcı temsili, önceden oluşturulmuş çıkar ağlarını bozarak bütünlüğü destekleyen önemli bir itici güçtür.

15. Komite'nin sonuç gözlemleri, giderek artan sayıda taraf devletin seçimler ve diğer karar alma rolleri için eşitlik yasalarını kabul ettiğini veya bu tür yasaları değerlendirdiğini göstermektedir. Eşitlik, kadınlar ve erkekler arasında tüm alanlarda, özellikle de siyasi, kamusal ve ekonomik yaşamda, tam ve eşit şekilde %50:50 güç paylaşımını ifade eder. Kadınların tarihsel dezavantajlarının giderilmiş olmasına bağlı olmaksızın, eşitliği garanti eden yasalar yasal bir ilke, iyi yönetişimin kalıcı ve evrensel bir özelliği olarak yürürlükte kalır. Bu genel tavsiye kapsamında eşitlik kavramına yapılan atıflar, her zaman kadınlar ve erkekler arasında, tüm çeşitliliğiyle %50:50 eşitlik anlamında kullanılmıştır.

B. Gençlerin Eşitlik Şartıyla Etkin Liderliği

16. Gençler, barış ve güvenlik, sürdürülebilir kalkınma ve insan haklarına katkıda bulunan hayati paydaşlar olarak kendilerini kanıtlamışlardır. Devletler, gençlerin karar alma süreçlerindeki temsiline önemini vurgulamaktadır.³¹ Gençler, 2030 Gündemi ve Gelecek İçin Pakt kapsamında hem kendi potansiyellerini gerçekleştirerek hem de gelecekteki nesiller için uygun bir dünya inşa ederek pozitif değişimin kritik ajanları olarak tanınmaktadır. Ancak, kızlar ve erkekler ile genç kadınlar ve genç erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği, daha iyi bir dünya inşasındaki rollerini engellemektedir. Mevcut yaklaşımlar, genellikle gençleri homojen bir grup olarak ele almakta ve eşitsizliği sürdüren toplumsal normları ve yapıları güçlendirmektedir. Günümüz ve gelecek nesiller için karar alma süreçlerinde eşitliğe ulaşmak amacıyla gençlerin katılımına yönelik dönüştürücü bir yaklaşım gereklidir. Eşitlik, gençlerin barışçıl, eşitlikçi, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir dünya inşa etmelerini sağlamak için esastır. Bu dünya, gençlerin taleplerine yanıt verir, haklarını uygular, gençlerin ortak liderliğini ve nesiller arası dayanışmayı teşvik eder ve krizleri öngörüp aşmalarına olanak tanır.

C. Kadınların Tüm Çeşitliliğiyle Karar Alma Sistemlerinde Kesişimsel ve Kapsayıcı Yer Alması

17. Sözleşme, taraf devletlerden, kadınlara yönelik ayrımcılıkla kesişen ve yeni ortaya çıkan ayrımcılık biçimlerini de kapsayan diğer ayrımcılık türlerini ele almalarını talep etmektedir. Komite, GK No. 28'de, kesişimselliğin taraf devletlerin yükümlülüklerinin kapsamını anlamak için temel bir kavram olduğunu açıklamış, bu kavramı GK No. 33 ve 35'te daha da detaylandırmıştır. Komite, karar alma rolleriyle ilgili olanlar da dahil olmak üzere, kesişen ve gelişen ayrımcılık biçimlerini ele almak için sürekli tavsiyelerde bulunmuştur. Ayrıca GK No. 18 (engelli kadınlar), GK No. 27 (yaşlı kadınlar), GK No. 34 (kırsal kesimdeki kadınlar) ve GK No. 39 (yerli kadınlar ve kız çocukları) gibi genel tavsiyeler yayınlayarak eşit ve kapsayıcı karar alma çağrısında bulunmuştur. Gerçek anlamda kapsayıcı karar alma sistemlerini sağlamak için kadınların tüm çeşitliliğiyle, özellikle eşitliğin sürdürülebilirliğinin güvencesi olarak gençlere özel önem verilerek, bu hakkın hayata geçirilmesine yönelik yasa, strateji, politika ve programların uygulanmasında lider güç olmaları gerekmektedir.

D. Karar Alma Sistemlerinde Kapsamlı Bir Yaklaşım

18. Karar alma, birbirine bağlı çeşitli alanları kapsar. GK No. 23, Taraf Devletlerin 7. Madde uyarınca yükümlülüklerinin, siyasi ve kamusal hayatın tüm alanlarını kapsadığını açıklamaktadır. 8. Madde ise kadınların, hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etme haklarını ve uluslararası kuruluşların çalışmalarına katılma haklarını güvence altına alır. 7. ve 8. Maddelerin bir arada okunması, 5. ve 9-16. Maddelerle birlikte, kadınların tüm karar alma sistemlerinde temsiline yönelik geniş bir yaklaşımı ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, kadın haklarının tüm yaşam alanlarında birbirine bağlı doğasını tanıyan 1. ve 3. Maddelerle

³¹ Birleşmiş Milletler Gelecek İçin Paktı; HRCRES 32/1, gençlik ve insan haklarıyla ilgili 30 Haziran 2016; 35/14, 22 Haziran 2017; 41/13, 11 Temmuz 2019 ve 51/17, 6 Ekim 2022; SCRES 2250, 9 Aralık 2015; GARES 76/137, 16 Aralık 2021.

de uyumludur. Komite ayrıca, kadınların eşit ve kapsayıcı temsiline, yapay zeka gibi yeni ve gelişen alanlarda da sağlanması gerektiğinin altını çizmektedir.

E. Kadınların Karar Alma Sistemlerinde Eşit Gücü ve Etkisi

19. Sözleşme, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğunu belirtmektedir. GK No. 23, kadınların tüm düzeylerde karar alma süreçlerine eşit şekilde katılmalarının gerektiğini vurgulamaktadır; tokenist bir yaklaşım kabul edilemez. Ancak, patriyarkal normlar genellikle kadınların, gündemleri yönlendirme ve etkileme fırsatlarını sınırlayarak, üst düzey karar alma seviyelerine ulaşmalarını engellemektedir. Karar alma rollerinin dağılımı da genellikle cinsiyet ayrımcılığına dayalı kalıpları yansıtır. Örneğin, bakanlık portföylerinin tahsisi, erkek ve kadınlara ait stereotipik sorumluluklar hakkındaki varsayımlara dayanma eğilimindedir. Karar alma süreçlerinde eşit ve kapsayıcı temsil, tüm portföylerin kadın ve erkekler için tüm düzeylerdeki temsilci hükümetlerde erişilebilir olması anlamına gelir. Ayrıca, bu durum, konuları yeniden değerlendirerek önceliklendirmeyi ve konu alanlarında eşitliği sağlamayı da ifade eder.

F. Kadınların Karar Alma Sistemlerinde Eşit ve Kapsayıcı Temsil İçin Yapısal Dönüşüm

20. Önsöz ve 5. ile 11.2 (c) Maddeler, toplumsal ve aile içindeki cinsiyet rollerinin değiştirilmesi ve işin yeniden sınıflandırılmasının tam eşitlik için gerekli olduğunu belirtmektedir. GR No. 23, ev içi işlerin ve bakım yükümlülüklerinin, kadınların erkeklerle ekonomik bağımlılığının, uzun ve esnek olmayan çalışma saatlerinin, kadınların karar alma süreçlerine eşit ve kapsayıcı erişimlerini engelleyen engeller olduğunu açıklar. Bu normları ve stereotipleri değiştirmek, cinsiyet temelli rollerin ve sorumlulukların kamusal ve özel alanlarda yapısal dönüşümünü gerektirir. Bu dönüşüm, kadınların ve erkeklerin profesyonel görevleri ve yetkinlikleriyle aile ve diğer bakım yükümlülüklerini eşit şekilde entegre edebilecekleri bir bağlam yaratılmasını sağlar. Bu, yeni bir iş organizasyonu ve üretkenlik, monetizasyon ve bakım ekonomisi kavramlarının yeniden yapılandırılması yoluyla gerçekleştirilmelidir.

G. Sivil Toplumun Karar Alma Sistemlerinde Temsili

21. Komite, kadınların sivil toplumda temsiline, özellikle kadın hakları örgütlerinin ve kadın insan hakları savunucularının, diğer tüm sivil toplum örgütleriyle eşit derecede önemli bir rol oynamasına ve bu temsilde paritenin sağlanmasının, karar alma süreçlerine cinsiyet bakış açısının entegre edilmesi ve devletlere cinsiyete duyarlı yasa ve politika geliştirmede rehberlik edilmesi için hayati önem taşıdığını vurgulamaktadır. Daha kapsayıcı yönetim biçimlerinin oluşturulabilmesi için, devletler, kadın ve kız çocukları örgütleri ve kadın insan hakları savunucularına, tüm karar alma alanlarında, yalnızca 'kadın sorunları' olarak dar bir şekilde algılanan konuların ötesinde, anlamlı bir şekilde katılım gösterebilmeleri için yollar açmalı, engelleri kaldırmalı, sivil alanın giderek daralmasının tersine çevrilmesini sağlamalı, hakları korumalı ve finansal destek ve kapasite geliştirme sağlamalıdır. Ayrıca, diğer örgütlere de parite sistemini entegre etmeleri için destek verilmeli, bu sistemin kendi rollerinin bir parçası olarak görülmesi sağlanmalı ve kadınların temsili ve liderliğinin artırılması için kapasite oluşturulmalıdır.

IV. Kadınların Karar Alma Sistemlerinde Eşit ve Kapsayıcı Temsiline Yönelik Normatif Çerçeve

22. Uluslararası insan hakları sözleşme hukuku, kadınların karar alma sistemlerinde eşit ve kapsayıcı temsil hakkını garanti eder. CEDAW Sözleşmesi, kadınların siyasi ve kamusal hayata, uluslararası karar alma süreçlerine ve barış ile güvenlik ile ilgili karara katılma hakkını eşit şekilde onaylar; ayrıca ekonomik sektör ve özel alanlarda karar alma süreçlerine katılma haklarını da eşit olarak tanıır. Kadınların Siyasi Hakları Sözleşmesi, kadınlara oy kullanma, aday olma ve kamu görevlerinde ayrımcılık olmadan yer alma hakkını eşit olarak verir.³² Benzer şekilde, ICCPR, kadınlar ve erkekler için siyasi ve kamusal alanlardaki karar alma ile ilgili dahil olmak üzere eşit medeni ve siyasi hakları şart koşar.³³ ICESCR, erkekler

³² Kadınların Siyasi Hakları Sözleşmesi, Maddeler 1, 2 ve 3

³³ ICCPR, Maddeler 1.1 ve 3.

ve kadınların tüm ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan eşit yararlanma hakkını da belirleyerek bu alanlardaki karar almaları da kapsar.³⁴ Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılması İçin Amerikan Sözleşmesi, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı ve Afrika Kadın Hakları Protokolü, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı gibi bölgesel sözleşmeler benzer korumalar sağlar ve Avrupa Konseyi'nin Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetle Mücadeleye Dair Sözleşmesi de bunlara dahil edilir.³⁵ Kesişimsellik yaklaşımını yansıtan CRPD, engelli kadınların birden fazla ayrımcılığa maruz kaldığını kabul eder ve taraf devletlerin, tüm engelli bireylerin kamu işlerinde etkili ve tam bir şekilde yer alabilmesini sağlaması gerektiğini belirtir.³⁶ ICERD, tüm siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarda ırk ayrımcılığını yasaklar.³⁷

23. Birleşmiş Milletler'in Meksika (1975), Kopenhag (1980), Nairobi (1985) ve Pekin (1995) yıllarında düzenlediği dört Dünya Kadın Konferansı, kadınların karar alma süreçlerinde eşit aktörler olarak rol oynamalarını şekillendirmiştir. Pekin Bildirgesi ve Eylem Platformu, kadınların güç ve karar almadaki rolünü on iki stratejik hedeften biri olarak tanımlamaktadır. Hükümetlere, kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve politik karar alma süreçlerine tam ve eşit katılımı önündeki tüm engelleri kaldırmalarını, böylece güç ve sorumluluğun evde, işyerinde ve daha geniş ulusal ve uluslararası topluluklarda kadınlar ve erkekler arasında paylaşıldığı bir ortam yaratılmasını çağrısında bulunmaktadır.³⁸ BM Güvenlik Konseyi Kararı 1325 ve onun sonraki kararları, devletlere, çatışmaların önlenmesi, yönetilmesi ve çözülmesinde kadınların her düzeyde eşit temsilini sağlamalarını istemektedir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin 5.5 ve 16.7 numaralı hedefleri, kadınların politik, ekonomik ve kamu karar alma süreçlerine tam katılımını ve liderliklerini hedeflemekte ve ilerlemeyi, cinsiyet, yaş, engellilik durumu ve nüfus gruplarına dayalı temsilci ölçütlerle izlemektedir.³⁹ Kadınların Statüsü Komisyonu'nun 65. oturumunun Kararlaştırılan Sonuçları, tüm seçilmiş pozisyonlarda %50 kadın-erkek dengesinin sağlanmasını hedeflemektedir.⁴⁰ Gelecek için Pakt'ın 8(b) eylemi, kadınların tüm karar alma düzeylerinde tam ve etkili katılımını ve liderlik için eşit fırsatlar sağlanmasını amaçlamaktadır. 19. Eylem (genel) başlığı, kadınların barış ve güvenlik karar alma süreçlerinde her düzeyde tam, eşit, güvenli ve anlamlı katılımının sürdürülebilir barışın sağlanması için hayati önemde olduğunu kabul etmektedir.⁴¹ 2022'de kabul edilen Kigali Deklarasyonu'nda, IPU parlamentoları, politik karar alma süreçlerinde pariteyi sağlamayı taahhüt etmiştir.⁴²

V. Devlet Organlarının Kadınların Karar Alma Sistemlerinde Eşit ve Kapsayıcı Temsiline İlişkin Yükümlülükleri

1. Kadınların Karar Alma Sistemlerinde Eşit ve Kapsayıcı Temsilini Sağlamaya Yönelik Genel Yükümlülükler

A. Ayrımcılık Yapmama ve Gerçek Eşitlik Sağlama

24. Madde 1'den 4'e kadar olan maddeler, ayrımcılık yapmama ve gerçek eşitlik ilkelerini onaylamaktadır. Madde 1, ayrımcılığın tanımını yaparken, Madde 2 ve 3, ayrımcılığın önlenmesi ve gerçek eşitliğin sağlanması amacıyla yasama ve diğer tedbirlerin yükümlülüklerini güvence altına alır. Ayrıca, Madde 4, gerçek eşitliğin hızlandırılması için

³⁴ ICESCR, Madde 3

³⁵ Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşme, Madde 14; Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, Maddeler 1 ve 23; Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılması İçin Amerikan Sözleşmesi, Maddeler 4 ve 5; Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı, Maddeler 2 ve 13; Afrika Kadın Hakları Protokolü, Madde 9; Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, Maddeler 21, 23, 39 ve 40; Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetle Mücadele, Preambül, Maddeler 1 ve 6.

³⁶ CRPD, Maddeler 6 ve 29

³⁷ ICERD, Madde 5.

³⁸ Pekin Bildirgesi ve Eylem Platformu, Paragraflar 1, 190 ve 192.

³⁹ https://sdgs.un.org/goals/goal16#targets_and_indicators.

⁴⁰ E/CN.6/2021/L.3, Paragraf 61 (l).

⁴¹ https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sotf-pact_for_the_future_adopted.pdf

⁴² Kigali Deklarasyonu, Ekim 2022, IPU'nun 145. oturumu

geçici özel önlemlerin ayrımcılık olarak değerlendirilemeyeceğini belirler. GR No. 25, ayrımcılık yapmama ilkesinin, yasaların doğrudan veya dolaylı olarak ayrımcılık yapmaması ve kadınları hem kamusal hem de özel alanda ayrımcılıktan korumasını sağlamayı gerektirdiğini vurgular. GR No. 28 ise, kadınların hukuki ve fiili durumunun değerlendirilmesini ve anayasal ve yasal garantilere dayalı, eylem planlarıyla desteklenen gerçek eşitliği sağlamak amacıyla politikaların uygulanmasını gerektirir.

25. Gerçek eşitliği teşvik etmek amacıyla, GK No. 5, Devlet Taraflarına geçici özel önlemler kullanmalarını, örneğin olumlu eylem, ayrıcalıklı muamele veya kotalar gibi tedbirleri önerir. Geçici özel önlemlere dair daha fazla örnek, GK No. 25'te belirtilmiştir. Geçici özel önlemler, bazen anayasal eşitlik veya liyakat temelli sistemlerle çelişeceği şeklinde yanlış anlaşılabilir. Birlikte, GK No. 25, kadınlar ve erkekler arasında farklı muamelenin, sosyal ve kültürel olarak inşa edilmiş eşitsizlikleri ele almak için bazen gerekli olduğunu açıklığa kavuşturur. Komite, ayrımcılığı önlemek ve ele almak, gerçek eşitliği sağlamak amacıyla güçlü bir yasal çerçeve oluşturulması gerektiğini vurgular. Bu çerçeve, karar alma sistemlerinde 50:50 eşitliğine ulaşmak için net bir zaman diliminde hedeflenmiş kalıcı ve geçici özel önlemleri içermelidir. Bu tür bir yasal çerçeve, şu anda yeterince var, uygulanmakta ve/veya kurumsallaşmamış durumdadır.

26. **Komite, Devlet Organlarına şunları yapmalarını önermektedir:**

(a) **Tüm hakların, Anlaşma çerçevesinde uygulanmasını sağlamak, buna yasadaki tüm ayrımcı hükümleri kaldırmak ve hukukun önünde eşitliği sağlamak, anayasa da dahil olmak üzere, Anlaşma'ya yönelik tüm çekinceleri kaldırmak, tüm alanlarda, yeni ortaya çıkan alanlar ve teknolojiler dahil, gerçek eşitliğe ulaşmaya yönelik yasalar ve diğer önlemler almak ve geleneksel hukuku Anlaşma'nın hükümleriyle uyumlu hale getirmek;**

(b) **Anayasayı ve yasama çerçevelerini, tüm karar alma alanlarında kadın ve erkek arasında 50:50 pariteyi kurumsallaştıracak şekilde değiştirmek;**

(c) **Yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde bir parite stratejisi benimsemek ve karar alma süreçlerinde tüm alanlarda ve seviyelerde pariteye yönelik somut bir hedef belirleyerek 2030 yılına kadar pariteye ulaşmayı hedefleyen ilgili Eylem Planlarını (NAP'ler) kabul etmek; bu strateji, kesişen, kapsamlı, ayrıştırmış ve yenilikçi verilerin analizi ve güncellenmesine dayanmalı, ilerlemeyi ve gerilemeleri izlemeli, bu verileri düzenli olarak yayımlamalı ve Komite'ye düzenli raporlarda yer vermelidir;**

(d) **Pariteye yönelik geçici ve kalıcı önlemlerin ayrımcılık dışı doğasının eğitim ve farkındalık artırıcı önlemlerle desteklenmesini ve anlaşılmasını teşvik etmek;**

(e) **Yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası liderlik alanlarında karar alma pozisyonları için aday gösterme ve seçim süreçlerinde parite, şeffaflık ve bütünlük sağlamak;**

(f) **Parite gerekliliklerini, izleme organlarını güçlendirerek veya kurarak ve uyumsuzluk için cezai yaptırımlar belirleyerek uygulamak.**

B. Kadınlar Arasında Kesişimsellik ve Çeşitlilik

27. Sözleşme, kadınların birden fazla ve kesişen ayrımcılık biçimleriyle karşılaşabileceğini kabul etmekte olup, özellikle yoksul kadınlar (Önsöz), belirli bir medeni durumu olan kadınlar (Maddeler 9, 11 ve 16), hamile kadınlar (Maddeler 11 ve 12) ve kırsal kadınlar (Madde 14) gibi gruplara atıfta bulunmaktadır. Sözleşme, kadınlara yönelik ayrımcılığın tüm biçimlerini ortadan kaldırma yükümlülüğünü yerine getirmek için, devletlerin aynı zamanda ayrımcılığın kesişen tüm faktörleriyle mücadele etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Komite, çeşitli Genel Kararlar ve sonuç gözlemlerinde, kadınlara yönelik ayrımcılığın, ırk, etnik köken, yerli statüsü, din veya inanç, sağlık durumu, engellilik, yaş, sınıf, kast, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, politik görüş, ulusal köken, medeni ve/veya anne durumu, sosyoekonomik durum, mülteci, sığınmacı, yerinden edilmiş ve göçmen statüsü gibi faktörlerle nasıl etkileşime girdiğini gözlemlemektedir. Bu liste, her ülkenin koşullarına ve zaman içinde ortaya çıkabilecek yeni ayrımcılık biçimlerine bağlı olarak değişebilecek şekilde sınırsızdır ve iklim mültecileri gibi yeni ortaya çıkan ayrımcılık

türlerini de içerebilir. Komite, ayrıca kadınların her türlü çeşitliliğiyle tüm düzeylerde karar alma süreçlerine katılma haklarını sürekli olarak vurgulamıştır.

28. Komite, kesişen ayrımcılık biçimlerine maruz kalan kadınların, karar alma rollerine erişimde ek engellerle karşılaşacaklarını belirtmektedir. Komite, karar alma süreçlerindeki kadınlara ilişkin, diğer ayrımcılık temellerine göre ayrıştırılmış istatistiksel verilerin eksikliğine dikkat çekmektedir. Komite, mevcut GK'nın tüm yönlerinin kesişimsel bir çerçevede yorumlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

29. **Komite, Taraf Devletlerden şunları yapmalarını önermektedir:**

(a) **Kesişen ayrımcılık biçimlerini önlemek ve ortadan kaldırmak, ve maddi eşitliği sağlamak amacıyla yasal ve diğer tedbirler almak, ayrıca farkındalık ve eğitim tedbirleri geliştirmek;**

(b) **Kadınların tüm çeşitliliği üzerine kesişimsel verilerin toplanması ve analizine dayalı olarak karar alma süreçlerinin tüm alanlarında ve seviyelerinde kesişimsel bir cinsiyet perspektifi geliştirmek ve entegre etmek;**

(c) **Kadınların tüm çeşitlilikleriyle karar alma süreçlerinin her alanındaki kamu pozisyonlarına eşit erişimini sağlamak için işe alım stratejileri geliştirmek ve özel sektördeki paydaşlara bu tür işe alım stratejilerini eşit şekilde benimsemeleri için rehberlik etmek; örneğin mevzuat, çeşitlilik ve dürüstlük arasındaki karşılıklı güçlendirici ilişki ve çeşitliliğe sahip ekiplerin önemi ve başarısı hakkında farkındalık yaratmak ve mali ve diğer teşvikler oluşturmak;**

(d) **Kesişimsellik perspektifiyle kadın lider rol modellerini teşvik etmek.**

C. Toplumsal cinsiyet kalıplarının yıkılması

30. Madde 5, Taraf Devletlerden tüm alanlarda cinsiyet stereotiplerinin ortadan kaldırılmasını istemektedir.⁴³ Komite, cinsiyet stereotiplerinin toplumun tüm alanlarında güçlü bir şekilde var olduğunu ve bunların, kadınların erkeklerin egemen konumunu pekiştiren medya temsilleri aracılığıyla sürekli olarak yayıldığını ve şiddetlendiğini gözlemlemektedir. Hızla gelişen yapay zeka sektörü, özellikle Generatif Yapay Zeka, Bilgisayarlı Görüntüleme Sistemleri, Konuşma ve Ses Yapay Zekası, Robotik ve Kontrol Sistemleri, Uzmanlaşmış Yapay Zeka Sistemleri ve Hibrit Yapay Zeka Sistemleri, sıklıkla cinsiyet yanlısı eğitim verilerinden öğrenmekte ve analog dünyadan dijital dünyaya cinsiyet temelli ayrımcılığı taşımaktadır. Bu durumun, kadın hakları da dahil olmak üzere insan hakları perspektifinden acilen ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, bazı din ve kültür yorumlamaları cinsiyet stereotiplerini şekillendirebilmektedir. Bu nedenle, Komite, cinsiyet stereotiplerinin kadınların karar alma süreçlerine eşit erişimlerinin önündeki temel engellerden biri olduğunu vurgulamaktadır.

31. **Komite, Taraf Devletlere aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:**

(a) **Eşitlik konusunda olumlu bir söylem benimsemek ve kadınların karar alma süreçlerinin tüm alanlarına erkeklerle eşit bir şekilde tam katılımının, insan haklarından yararlanmaları için gerekli ve tüm toplumun yararına olduğu anlayışını geliştirmek için makam sahipleri, siyasi partiler, kamu sektörü, medya kuruluşları, öğretmenler, toplum, dini ve inanç temelli liderler, seçim organlarının üyeleri, özel sektör temsilcileri, sendikalar, yargı ve kolluk kuvvetleri dahil olmak üzere ilgili paydaşlara yönelik farkındalık artırma kampanyaları yürütmek ve bunlarla işbirliği yapmak;**

(b) **Hem kadınların ve kız çocuklarının hem de erkeklerin ve erkek çocuklarının toplumsal cinsiyet eşitliği için dönüştürücü değişim araçları olmalarını hedefleyen, her yaştan genel halka yönelik (a)'da olduğu gibi ilgili farkındalık artırma kampanyaları yürütmek;**

(c) **Dini liderleri ve inanç temelli aktörleri, OHCHR'nin Haklar için İnanç çerçevesi aracılığıyla olduğu gibi, dini geleneklerin bazı yorumları ile insan hakları arasındaki olası gerilim alanlarını ele alma sürecine dahil etmek;**

⁴³ Yakında yayımlanacak olan GK No. 41, medya, dijitalleşme ve yapay zeka da dahil olmak üzere çeşitli sektörlerdeki toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını özel olarak ele alacaktır.

(d) Özünde eşitlik ve radikal kapsayıcılık olan, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı ve sürdürülebilir bir dijital gelecek inşa etmek için acil yasal ve düzenleyici tedbirler alınmalı ve uluslararası ve ulusal çerçeveler benimsemek. Bu, önyargısız, toplumsal cinsiyete duyarlı ve erişilebilir yapay zekanın geliştirilmesinde eşitliği ve önyargılı yapay zekanın, eğitim verisi önyargısı, algoritmik önyargı ve bilişsel önyargı ve sonuçta ortaya çıkan ayrımcılık dahil olmak üzere önyargıları önlemek için başlangıçtan itibaren ve geliştirme ve yayılmanın her aşamasında ilgili sürekli etki değerlendirme araçlarıyla kadın hakları da dahil olmak üzere insan hakları konusunda disiplinler arası uzmanlığın uygulanması yoluyla düzeltilmesini içerir. Ayrıca, önyargılardan arındırmanın uygulanmasını denetlemek üzere kadın hakları temelli düzenleme mekanizmaları da dahil olmak üzere bağımsız insan hakları mekanizmalarının kurulmasını da içermelidir;

(e) Medya kuruluşlarıyla işbirliği yaparak, kamu söylemlerinde, ana akım medya ve sosyal medyada cinsiyetçilik ve kadın düşmanlığını kınayan, izleyen ve hesap verebilirliğini sağlayan yasalar kabul etmek; editoryal kurullarda ve medya düzenleyici organlarında pariteye ulaşmak için, medya profesyonellerinin ve dijital platformların, kadınların karar alma süreçlerindeki stereotiplerin devamını engellemeleri ve onların eşit görünürlüğünü, değer kazanmalarını ve nesnel bir şekilde yansıtılmalarını sağlamaları için kapasitelerini artırmak;

(f) Spor ve sanatsal ifadelerde karar alma, finansman ve ücret konusunda stereotipleri yıkmak ve pariteyi sağlamakla birlikte, güvenli ve destekleyici bir ortamda performanslarını da teşvik etmek;

(g) Karar alma pozisyonlarına girmeyi isteyen ve/veya zaten bu pozisyonlarda bulunan kadınlar ve kızlar için, özellikle farklı kuşaklar arası mentorluk da dahil olmak üzere, siyasi kampanyalar, liderlik ve müzakere üzerine mentorluk programlarını sağlamak/artan şekilde desteklemek.

D. Kadınların erkeklerle eşit şartlarda tüm çeşitlilikleriyle temsili

32. Sözleşmenin Giriş Bölümü ile 7. ve 8. Maddeler, kadınların ülkelerinin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatına eşit şekilde katılma hakkını garanti etmektedir. GK 23, karar alma gücünün eşit paylaşılmasının, kadınların dahil edilip ancak daha az etkili rollere sınırlanarak, erkek akrabalarına dayalı bağlantılarla yer kazanmasının önüne geçeceğini açıklığa kavuşturur. Bu, taraf Devletlerin kadınları üst düzey karar alma rollerine atama sorumluluğu taşıdığını belirtir. Komite, kadınların liderlik pozisyonlarında her seviyede hala düşük oranda temsil edildiğini gözlemlemektedir ve kadınlar dahil edildiklerinde genellikle daha az etkili rollere veya geleneksel olarak kadınsılıkla ilişkilendirilen ve genellikle daha az önemli kabul edilen alanlarda liderlik rollerine atanmakta olduklarını belirtmektedir.

33. Komite, taraf Devletlere şu önerilerde bulunmaktadır:

(a) Aday gösterme, terfi ve kariyer yönetimi sistemlerini yapısal olarak gözden geçirmeleri, liderlik rollerinde eşitlik gerekliliği ve cinsiyet rotasyonunu dahil etmeleri;

(b) Kadınları karar alma süreçlerinde üst düzey rollere atamaları, tokenizmden kaçınarak kadınların bu rollerde tam ve eşit güce sahip olmalarını sağlamaları ve genç nesiller için de eşit fırsatlar sunmaları;

(c) Kadınların tüm karar alma organlarında etkilerini gösterebileceği toplu kanallar oluşturmaları, örneğin kadınların ve cinsiyet eşitliği gruplarını, bölümlerini ve komitelerini tanıyıp, bunlara yeterli finansman ve lojistik destek sağlamaları;

(d) Kadınlara ve erkeklere karar alma rolleri atarken cinsiyet stereotiplerinden kaçınmak için güvence önlemleri oluşturmaları;

(e) Özel sektörde, özellikle stereotipik olmayan ve geleneksel olmayan rollerde, örneğin hukuki reformlar, finansal teşvikler ve diğer teşvikler yoluyla kadınları liderlik pozisyonlarına atamak için teşvikler yaratmaları.

E. Güçlenme ve Liderlik Yönünde Eğitim

34. Eğitimde tüm seviyelere ve yönlere eşit erişim, 10. Maddede güvence altına alınmış ve GR No. 36'da daha ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu, erkekler ve erkek çocuklarıyla eşit şartlarda karar alma sistemlerine erişim için temel bir önkoşuldur. Ancak Komite, birçok kadın ve kız çocuğunun hala eğitimde eşit erişim ve katılım hakkından, hem yasal hem de pratik anlamda faydalanamadığını gözlemlemektedir. Bu hak ihlali, engelli kadın ve kız çocukları gibi kişisel ayrımcılığa maruz kaldığında daha da derinleşmektedir. Eşit erişim sağlansa bile, eğitim sisteminde cinsiyet stereotipleri yaygındır; bu, öğretim ve öğrenme materyalleri, sınıf içi uygulamalar, öğretmen eğitimleri ve okul içi ve dışındaki kızlar ve kadınlara yönelik önyargılı tutumları içerir. Bu durum, kadınların geleceği şekillendiren kritik disiplinlere, örneğin yeni teknolojiler ve yapay zeka gibi alanlara girmelerini engellemekle kalmaz, aynı zamanda karar alma rolünü üstlenmeyi hayal etmelerini de engeller. Komite, eğitim sisteminin en önemli görevlerinden birinin "güçlenmeye yönelik eğitim"i entegre etmek olduğunu, böylece kızların, erkeklerin, kadınların ve erkeklerin eşit, sorumlu ve etik bir şekilde liderlik kullanmaları ve eşitlik sağlamak için gerekli araçları elde etmeleri gerektiğini düşünmektedir.

35. **Komite, taraf Devletlere şu önerilerde bulunmaktadır:**

(a) **Eğitim sistemiyle ilgili karar alma süreçlerinde, sektör politikaları, planlar, bütçeler ve izleme süreçlerinde eşitlik sağlamalı ve disiplinler arası ve içindeki cinsiyet ayrımcılığı desenlerini ortadan kaldırmalıdır;**

(b) **Öğretmen eğitimlerine kadın hakları, liderlik, cinsiyet eşitliği ve cinsiyet dönüştürücü pedagojilere dair bir anlayış ve bağlılık entegrasyonu yapmalı, özellikle öğretim içeriklerinde ve sınıf ortamında cinsiyet stereotiplerini ortadan kaldırmaya yönelik eğitimler sunmalıdır;**

(c) **Öğretim ve öğrenim materyallerindeki cinsiyet stereotiplerini ortadan kaldırmalı, öğrenim materyallerine "stereotipsizleştirme"yi entegre etmeli, özellikle erken çocukluk eğitimine dikkat ederek cinsiyet eşitliğini proaktif bir şekilde tüm eğitim seviyelerinde ve tüm derslerde teşvik etmeli ve okul müfredatında cinsiyet eşitliği ile cinsiyet stereotiplerinin önlenmesi ve ortadan kaldırılması konularında zorunlu dersler eklemelidir;**

(d) **Kadın hakları, etik liderlik, bütünlük ve vatandaşlık becerileri hakkında eğitim vermeyi, tüm eğitim seviyelerinde okul müfredatlarına entegre etmeli, böylece erkeklerin ve kızların güçlenmesini sürdürülebilir kılmalıdır;**

(e) **Kadınların ve kızların tam otonomisini, seçim ve karar alma süreçlerinde sağlamak için farkındalık artırma kampanyaları ve eğitimler yoluyla güvence altına almalıdır;**

(f) **Karar alma alanlarının tümünde kadın rol modelleri hakkında farkındalık yaratmalıdır;**

(g) **Cinsiyet dönüştürücü, güvenli ve kapsayıcı öğrenme ortamlarını teşvik etmeli, bu ortamları dijital teknolojilerin etik, güvenli ve sorumlu kullanımının güçlü bir cinsiyet perspektifiyle entegrasyonu ve çevrimiçi şiddetle mücadele ve savunmayı tüm eğitim seviyelerinde müfredata dahil etmelidir;**

(h) **Üniversite profesörleri arasında eşitliği sağlamalı ve "kadın, hukuk ve liderlik"i bir akademik disiplin olarak tanıtmalıdır;**

(h) **Üniversite profesörleri arasında eşitliği sağlamalı ve "kadın, hukuk ve liderlik"i bir akademik disiplin olarak tanıtmalıdır;**

(i) **Tüm çeşitlilikleriyle kız çocuklarının ve kadınların, özellikle yükseköğretim ve karar alma pozisyonlarına giden kariyer yolları olarak hizmet veren disiplinler olmak üzere her düzeyde kaliteli eğitime erişmek ve bu eğitimden yararlanmak için erkek çocuklar ve erkeklerle aynı fırsatlara sahip olmalarını sağlayarak, eğitimin tüm alanlarında geçici özel tedbirler de dahil olmak üzere toplumsal cinsiyet ve kesişen eşitsizliklerin ele alınması;**

(j) **Kız çocukları arasında okul terkini ve bunun kök nedenlerini, özellikle yoksulluk, okul ücretleri, çocuk işçiliği, erken evlilik ve erken hamilelik gibi faktörleri**

ortadan kaldırmalı ve güvenli bir okul ortamı ile yeterli hijyenik olanaklar sağlamalıdır;

(k) Kadınlar ve kız çocukları için engelli bireyler de dahil olmak üzere tüm eğitim seviyelerinde ve tüm sektörlerde kapsayıcı eğitim sağlamalı ve eğitim sistemindeki diğer tüm ayrımcılık türleriyle mücadele etmelidir;

(l) Cinsiyet dijital uçurumunu aşmalı, ücretsiz/uygun fiyatlı internete erişim sağlamak, dijital okuryazarlığı tüm eğitim seviyelerinde entegre etmek, kadınların internete ve mobil cihazlara erişimini engelleyen tutumları ortadan kaldırmak için farkındalık artırıcı önlemler geliştirmek, kadınların ve kız çocuklarının mobil cihazlara ve veri planlarına erişimlerini kolaylaştırmak için sübvansiyonlar sunmak ve dijital okuryazarlık üzerine yaşam boyu öğrenmeye erişim sağlamalıdır;

(m) Kız çocuklarının, özellikle STEM alanlarında (Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik) erkekler ve erkek çocuklarıyla geleneksel olarak ilişkilendirilen ve hâkim olunan çalışma alanlarında eşitliği sağlamalarına yönelik radikal bir kapsayıcılık sağlanmalıdır. Bu, toplumda bu alanların kadınlar ve kız çocukları için eşit derecede önemli olduğuna dair bir anlayış oluşturmak için farkındalık artırma girişimlerine ve kariyer rehberliğine büyük yatırımlar yapmayı içerir. Ayrıca, okul müfredatlarında her seviyede, erken çocukluk eğitimine dâhil olmak üzere, STEM temelleri ve uzmanlık olasılıklarının yaşa uygun ve erişilebilir şekilde entegre edilmesi, STEM eğitiminde disiplinlerarası sınırların kırılması, STEM çalışmaları ve kariyerlerinde eşitliği sağlamak için geçici özel önlemler alınması, STEM eğitiminin ek maliyetlerini karşılamak için finansal sübvansiyonlar sağlanması, hareketlilik engellerinin kaldırılması, genç kadınların istihdamının desteklenmesi ve özel sektör, TVET (Teknik ve Mesleki Eğitim ve Öğretim) ve girişimcilik ile bu alanlarda dinamik bir kariyer yolunun oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca, bu alanlarda cinsiyet önyargıları, iş ayrımcılığı ve taciz vakalarının ortadan kaldırılması sağlanmalıdır.

F. Kadınlara Yönelik Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Tacizden Kurtulma

36. Kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddet (GBVAW), bir kadına kadın olduğu için yönelen veya kadınları orantısız bir şekilde etkileyen ayrımcılığın bir biçimidir.⁴⁴ Bu, kadınların erkeklerle eşitlik temelinde haklarını ve özgürlüklerini kullanmalarını ciddi şekilde engeller. GR 35, GBVAW'yi, kadınlara ölüm, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya acı vermeyi ya da vermeyi amaçlayan veya buna yol açma olasılığı taşıyan eylemler veya ihmaller, bu tür eylemlerin tehditleri, taciz, zorla kabul ettirme ve keyfi özgürlük kısıtlaması gibi bir dizi biçimde tanımlar. Bu tür şiddet, aile, toplum, kamusal alanlar, iş yeri, boş zaman, politika, spor, sağlık hizmetleri ve eğitim ortamları gibi insan etkileşiminin tüm alanlarında, ister kamusal ister özel olsun, meydana gelebilir. Ayrıca çevrimiçi ve diğer dijital ortamlarda da meydana gelebilir ve yapısal, duygusal ve ekonomik şiddet biçiminde de kendini gösterebilir. İnsan hakları savunucuları, politikacılar, aktivistler ve gazeteciler de sıklıkla hedef alınmaktadır. GBVAW'nin yasaklanması, GR 35'te olduğu gibi, geleneksel uluslararası hukuk ilkesi haline gelmiştir.

37. Komite, kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddeti (GBVAW) ele alan yasaların ya bulunmadığını ya da yetersiz kaldığını gözlemlemektedir. Kamu ve özel alandaki GBVAW, kadınların karar alma süreçlerine katılım yönünde ilk adımları atmalarını engellemektedir. Karar alma rollerindeki kadınlara yönelik uygulandığında, onları bu pozisyonlardan uzaklaştırabilir ve diğer kadınları bu tür pozisyonlara yönelmekten caydıran bir "soğutma etkisi" oluşturabilir. İnsan hakları savunucuları, politikacılar, aktivistler, gazeteciler ve seçmenler gibi siyasi ve kamusal hayatta GBVAW'yi özel olarak ele alan yasaların da sıklıkla eksik olduğu görülmektedir. Komite, medya kuruluşlarının ve sosyal medya platformlarının GBVAW'yi işlemek, sürdürmek ve normalleştirmek konusundaki rolüne ve siyasi partilerin kendi bünyelerinde cinsel taciz ve diğer kadın düşmanı davranış biçimlerini önemsizleştirmedeki rolüne dikkat çekmektedir. Ayrıca karar alma süreçlerindeki GBVAW'nin, kişisel ayrımcılığa maruz kalan kadınlar için genellikle daha da şiddetlendiğini kabul etmektedir.

⁴⁴ GK 19

38. Komite, GBVAW'nin bizzat ayrımcılığın bir biçimi olmasının yanı sıra, özellikle kadınların yapısal olarak baskı altına alınması ve dışlanmasına dayanan eşitsiz ve ayrımcı bir sistemin sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Komite, GBVAW'yi ele almak için güçlü yasaların benimsenmesi ve uygulanmasının önemini vurgularken, Taraf Devletleri kapsamlı bir yaklaşım benimsemeye ve Sözleşme kapsamındaki tüm hakları, özellikle GBVAW'ye karşı temel bir koruma mekanizması olarak eşitliğin kurumsallaştırılmasını hayata geçirmeye çağırmaktadır.

39. **Komite, Taraf Devletlere şu tavsiyelerde bulunmaktadır:**

(a) **Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü cinsiyete dayalı şiddeti önlemek ve ortadan kaldırmak için cezai hükümler de dâhil olmak üzere kapsamlı yasalar benimsemek ve uygulamak; farkındalık artırma ve eğitim tedbirlerini hayata geçirmek; mağdurlar için gerekli tüm hizmetleri sağlamak ve adalete erişim imkânı sunmak;**

(b) **Karar alma süreçlerinde ve kadın adaylara karşı her türlü GBVAW'yi (Kadınlara Yönelik Cinsiyete Dayalı Şiddet), yıldırma ve nefret söylemini önlemek, soruşturmak, kovuşturmak ve cezalandırmak; sessizlik ve cezasızlık kültürüne karşı mücadele etmek;**

(c) **Karar alma süreçlerinde Kadınlara Yönelik Cinsiyete Dayalı Şiddet (GBVAW) için bağımsız ve gizli şikâyet mekanizmaları oluşturmak/güçlendirmek; bu mekanizmaları yeterli eğitim ve fon ile desteklemek;**

(d) **Parlamento, hükümet, bölgesel ve yerel meclisler ile siyasi partilerde, kesişimsel bir bakış açısıyla, GBVAW'nin tüm biçimlerini ve cinsiyet temelli nefret söylemini ortadan kaldırmak için davranış kuralları oluşturmak ve uygulamak; bağımsız şikâyet mekanizmaları ve gizli danışmanlık sağlamak; tüm yetkililere ve personele ilgili eğitimler vermek;**

(e) **Karar alma süreçlerinde GBVAW mağdurları için etkili tazmin ve destek hizmetleri sunmak;**

(f) **Kadınların karar alma süreçlerindeki rollerini desteklemek amacıyla güvenlik, emniyet, siber güvenlik ve dijital savunma eğitimleri sunmak; işyerindeki güç dengesizliklerinden kaynaklanan GBVAW ile karşılaşan genç kadınlar için destekleyici akran grupları oluşturmak;**

(g) **Seçim merkezlerinde ve seçim sürecinde güvenliği sağlamak, seçimle bağlantılı şiddeti önlemek ve cezalandırmak;**

(h) **Sosyal medya şirketlerinin, kullandıkları bölge ve ülkeye özgü bağlamlara uyumlu olarak, çevrimiçi GBVAW ve tacizi içeren kullanıcı veya yapay zekâ kaynaklı içeriklere hızlı, etkili ve verimli bir şekilde yanıt vermelerini sağlayacak sistemler oluşturmasını temin etmek; insan haklarına, özellikle kadın haklarına dayalı bir yaklaşımla yasa ve uluslararası düzenlemeler benimseyerek hesap verebilirliği sağlamak;**

(i) **Karar alma süreçlerinde GBVAW'nin kapsamı, nedenleri ve etkileri ile önleme ve müdahale önlemlerinin etkinliğine dair sistematik, ayrıştırılmış veri toplamak ve yayınlamak; sistem ve önlemleri bu verilere göre uyarlamak ve geliştirmek;**

(j) **Alınan tüm önlemlerde güçlü bir kesişimsel perspektif uygulamak.**

G. Kadın Hakları Örgütlerinin Karar Alma Süreçlerindeki Temsiliyeti

40. Genel Tavsiye Kararları No. 23, 30, 34, 37 ve 39, Taraf Devletlere, sivil toplum temsilcilerinin her seviyede tüm alanlarda politika oluşturma, uygulama ve izleme süreçlerine aktif bir şekilde dahil edilmesini ve danışılmasını sağlamaları çağrısında bulunmaktadır. Günümüzde, kadın ve kız çocuklarının haklarını savunan STK'larla danışma için ayrılan alanlar sınırlıdır, çoğunlukla kurumsallaşmamış durumdadır ve bu danışmanlık genellikle yalnızca dar bir şekilde "kadın meseleleri" olarak algılanan konularla sınırlı tutulmakta, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası politika meselelerinin tüm yelpazesini kapsamamaktadır.

41. **Komite, Taraf Devletlere şu tavsiyelerde bulunmaktadır:**

(a) Kadın ve kız çocuklarının haklarını savunan örgütler, gençler tarafından yönetilen ve genç odaklı kuruluşlar ile Kadın İnsan Hakları Savunucuları (WHRD'ler) için, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası konularda politika yapımına doğrudan ve anlamlı bir şekilde katkıda bulunmalarını sağlayacak güvenli ve bağımsız alanlar oluşturulmasını temin edin;

(b) Kadın ve kız çocuklarının haklarını savunan STK'lar ve WHRD'lerle, özellikle siyaset, güvenlik, ekonomi, teknoloji, sağlık ve çevre ile ilgili yeni ve/veya artan zorluklara yanıt olarak, düzenli ve güvenli bağımsız danışma süreçlerini kurumsallaştırın;

(c) Kadın ve kız çocuklarının haklarını savunan STK'ların ve WHRD'lerin, yalnızca dar anlamda "kadın meseleleri" olarak algılanmayan karar alma alanlarına katılmaları ve diğer tüm STK'ların kadın hakları konusunda uzmanlıklarını geliştirmeleri için bağımsız kapasite geliştirme programlarına erişim sağlayın;

(d) Kesişimsel ayrımcılığa maruz kalan kadın ve kız çocuklarını temsil eden kadın STK'larının ve WHRD'lerin bu alanlara eşit şekilde katılmasını aktif olarak sağlayın ve onların bakış açılarının eşit şekilde dikkate alınmasını temin edin.

2. Kadınların Karar Alma Sistemlerinde Eşit ve Kapsayıcı Temsilini Sağlamaya Yönelik Özel Yükümlülükler

A. Siyasal ve Kamu Karar Alma Süreçlerinde Parite

(1) Oy Kullanma Hakkı

42. Sözleşme'nin 7(a) Maddesi, kadınlara tüm seçimlerde ve referandumlarda oy kullanma hakkı tanımaktadır. Ancak, yasal reformlara rağmen kadınlar bu hakkı tam anlamıyla kullanma noktasında hâlâ engellerle karşılaşmaktadır. Genel Tavsiye No. 21, vatandaşlık yasalarının, aile ya da evlilik durumuna bağlı olarak kadınları oy kullanma hakkından mahrum bırakabileceğini belirtirken, Genel Tavsiye No. 23, kadınların aday bilgilerine sınırlı erişim sağlaması, bakım sorumluluklarıyla bağlantılı seçmen kaydı zorlukları, kampanyaları takip etmek veya seçimlere katılmak için gerekli zamanı ayırmalarını kısıtlayan mali yükler ve kadınların oy kullanmasını caydıran ya da erkeklerin kadınların oyunu etkileme veya kontrol etme girişimlerine yol açan toplumsal stereotipler gibi engelleri vurgulamaktadır. Komite ayrıca, kadınların gerekli kimlik belgelerine sahip olmaması ya da bunlar üzerindeki kontroller nedeniyle oy kullanma noktasında ek engellerle karşılaşabileceğini not etmektedir.

43. **Komite, Taraf Devletlere şu tavsiyelerde bulunmaktadır:**

(a) Ayrımcı oy kullanma ve vatandaşlık yasalarını yürürlükten kaldırarak kadınların erkeklerle eşit koşullarda oy kullanma hakkını güvence altına alınması;

(b) Kadınların kamusal hayattaki rolleriyle ilgili toplumsal cinsiyet stereotipleriyle mücadele etmek, seçmen kaydını teşvik etmek, seçim bilgisi artırmak ve seçimlere katılım oranını yükseltmek amacıyla, gençleri de hedefleyen vatandaşlık eğitimi kampanyalarının uygulanması;

(c) Dezavantajlı durumda olan kadınların oy kullanma katılımına ilişkin ayrıştırılmış verilerin toplanması ve yayımlanması, böylece bu grupların katılımını artırmaya yönelik etkili önlemlerin geliştirilmesi;;

(d) Kadınların ulusal kimlik belgesi edinmesine yardımcı olarak seçmen kaydının ve seçimlere katılımın kolaylaştırılması ve kız çocuklarının sistematik olarak doğum kayıtlarının yapılmasının sağlanması;

(e) Kadınların seçmen kaydını engelleyen diğer bariyerleri tespit ederek ortadan kaldırılması, buna uzatılmış oy verme saatleri, erken oy kullanma dönemleri, kadınların evlerine yakın sandık merkezleri, ücretsiz ve erişilebilir toplu taşıma olanakları ile uygun görüldüğünde posta ve uzaktan oy kullanma teknolojilerinin dahil edilmesi;

(f) Okuma yazma bilmeyen kadınların seçmen kaydı yapabilmeleri ve oy kullanabilmelerini sağlamak için stratejiler geliştirilmesi;

(g) Engelli kadınların oy kullanma yasal kapasitesinin tanınması ve Braille ve işaret dili gibi yardımcı araçlarla erişilebilir oy kullanma prosedürleri ve sandık merkezlerinin sağlanması;

(h) Kadınların seçimlere katılımını teşvik etmek için kadın sandık görevlilerinin işe alınması ve uygun durumlarda yalnızca kadınlara özel sandık merkezlerinin oluşturulması;

(i) Oy kullanma süreçlerinin bütünlüğünün ve şeffaflığının sağlanması ve seçim süreçlerindeki yolsuzlukla mücadele edilmesi;

(j) Kadın seçmenlerin baskı altına alınma olasılığını ortadan kaldırmak için ailece oy kullanmayı yasaklayarak ve kadınların oylarının gizliliği ve mahremiyetini güvence altına alarak, hem fiziksel hem de dijital kimliklerini tam kontrol altında tutmalarını sağlamaları;

(k) Kadınların seçme ve seçilme hakkı tarihinin okul müfredatına dahil edilmesi ve bu konuda genel kamuoyunun yanı sıra görevdeki yetkililerin de farkındalığının artırılması.

(2) Seçilme Hakkı

44. Madde 7 (a), kadınların her türlü kamu organına seçilme hakkını tesis etmektedir. Ulusal ve yerel seçimlerde eşitlik yasalarının benimsenmesinde artış görülmesine rağmen, Komite, kadın aday sayısının yapısal olarak sınırlı kaldığını ve kadın adayların bu alanda önemli ölçüde ayrımcılığa maruz kaldığını gözlemlemektedir.

45. Komite, Taraf Devletlere şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

(a) Kadın ve erkek adaylar arasında dönüşümlü sırayla yer alan dikey ve yatay eşitlik listeleri gibi yöntemlerle eşitlik yasalarını kabul etmeleri ve güçlendirmeleri, uyumsuz listeleri reddetmeleri;

(b) Yeterli sayıda kadın aday olmadığı veya kadınların adaylık için nitelikli olmadığı yönündeki mazeretlerin reddedilmesi için farkındalık artırıcı çalışmalar yapmaları;

(c) Seçimlerin bütünlüğünü sağlamaları ve her türlü yolsuzluk ve güç kötüye kullanımına karşı mücadele etmeleri;

(d) Tüm seçimlerde kadın adaylara eşit mali ve diğer destekleri sağlamaları, siyasi kampanyalarda eşit bir oyun alanı oluşturmak için harcama limitleri ve uygun maliyetli geleneksel ve sosyal medya reklamları gibi önlemleri hayata geçirmeleri;

(e) Seçim yaşı ile adaylık için uygunluk yaşını uyumlu hale getirerek daha fazla ve genç kadının seçimlere aday olmasını teşvik etmeleri;

(f) Engelli kadınların seçilme hakkına sahip olduklarını tanımaları ve makul düzenlemeler sağlamaları.

(3) Hükümet Politikalarının Oluşturulması ve Uygulanmasına Katılım Hakkı

46. Madde 7(b), kadınların hükümet politikalarının oluşturulması ve uygulanmasına katılım hakkını garanti altına alır. Bu hak, parlamento, yerel ve bölgesel meclisler ile diğer topluluk karar alma organlarının sorumluluklarını içerir. Ayrıca, Madde 11, Taraf Devletlere iş ve aile hayatı arasındaki çatışmaları uyumlaştırma yükümlülüğü getirirken, Genel Tavsiye No. 25, yasaların, politikaların ve programların kadınların yaşamlarının erkeklerin yaşamlarından farklılık gösterebilecek yönlerini dikkate almasını tavsiye eder. Kaydedilen ilerlemelere rağmen, kadınlar ulusal parlamentolardaki sandalyelerin yalnızca %27'sini⁴⁵ ve yerel yönetimlerdeki sandalyelerin %35,5'ini⁴⁶ elinde bulundurmaktadır. Kadınlar

⁴⁵ <https://data.ipu.org/women-averages> (Ekim 2024 itibarıyla).

⁴⁶ <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures> (1 Ocak 2024 itibarıyla veri).

parlamentar başkanlık rollerinin yalnızca %24,1'ini⁴⁷ ve savunma, finans, dış ilişkiler ve insan hakları komiteleri başkanlıklarının ise sadece %18,9'unu üstlenmektedir.⁴⁸ Yerel ve il düzeyinde belediye başkanları ve valilerin %15'inden azını kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların az bir kısmı cumhurbaşkanı ve başbakan olarak görev yaparken, dünya genelinde kabine üyelerinin yalnızca %22,3'ü kadındır.⁴⁹

47. Komite, Taraf Devletlere şu önerilerde bulunmaktadır:

- (a) Seçimler ve atamalar için eşitlik yasaları kabul etmeleri;
- (b) Parlamento, yerel ve bölgesel meclisler ile diğer topluluk karar alma organlarında liderlik pozisyonlarında eşitliği sağlamak için kurallar benimsemeleri;
- (c) Parlamento üyelerinin, hükümet yetkililerinin, yerel ve bölgesel meclis yetkililerinin ve personelinin ailevi yükümlülüklerini göz önünde bulundurmaları, buna çocuk dostu çalışma saatleri, ofis yakınında çocuk bakım olanakları ile vekil ve uzaktan oylama imkânlarını dâhil etmeleri;
- (d) Parlamentolar, hükümet ofisleri ve yerel ve bölgesel meclislerde cinsiyet duyarlılığı ve sorumlulukların bölüşümünde eşitlik analizlerini yapmak amacıyla cinsiyet denetimleri gerçekleştirin ve buna göre karar alma süreçlerinin tüm alanlarında ve seviyelerinde eşitliği sağlamak için reformları zorunlu hale getirip uyarlamaları;
- (e) Parlamento, hükümetler, yerel ve bölgesel meclisler için seçilmiş temsilciler ve personelleri için ücretli ebeveyn izni yasası çıkartmaları;
- (f) Parlamentoların, hükümet yetkililerinin, yerel ve bölgesel meclis temsilcilerinin ve personellerinin örtük önyargıları ve stereotipleri önleme ve ele alma konusunda eğitim almasını sağlamaları;
- (g) Karar alma organlarında cinsiyet eşitliği mekanizmaları kurun ve yasa yapıcılar ve personellerine cinsiyet analizi ve cinsiyet entegrasyonu konusunda eğitim verin, böylece cinsiyet duyarlı yasaların, kamu politikalarının ve bütçelemenin oluşturulmasını sağlamaları.

(4) Kamu görevi tutma ve tüm kamu fonksiyonlarını yerine getirme hakkı

48. Madde 7(b), kadınların kamu görevini üstlenme ve tüm hükümet fonksiyonlarını yerine getirme hakkını güvence altına alır; bu, kadınların liderlik pozisyonlarında hala yeterince temsil edilmedikleri bir başka alandır.

49. Komite, Taraf Devletlere şu önerilerde bulunmaktadır:

- (a) Yargı, kamu yönetimi, yerel, geleneksel ve gayri resmi adalet sistemlerinde tüm seviyelerde karar alma pozisyonlarında eşitliği sağlamak amacıyla yasalar ve diğer önlemler kabul etmeleri ve bu tür atamalar için gereken eğitim ve sınavlarda cinsiyet stereotiplerini ortadan kaldırma, cinsiyet analizi yapma ve entegrasyonu sağlama kapasitesini dâhil etmeleri;
- (b) Yargı ve kamu yönetiminde, tüm seviyelerde cinsiyet duyarlılığını değerlendirmek ve bakım dostu çalışma saatleri ve esnek çalışma düzenlemeleri gibi cinsiyet eşitliği reformlarını zorunlu kılmak amacıyla cinsiyet denetimleri gerçekleştirmeleri;
- (c) Yargıçlar, savcılar, hukuk profesörleri ve öğrencileri, polis, diğer kolluk kuvvetleri ve memurlar için, cinsiyet önyargıları ve stereotiplerini ele almak ve yargısal ve idari karar almında cinsiyet duyarlılığını sağlamak için, kadın hakları sözleşmeleri, cinsiyet eşitliği ve yasayı cinsiyet perspektifinden yorumlama kapasitesini, ilk eğitimde ve sürekli kapasite geliştirme eğitimlerinde sistematik olarak entegre etmeleri.

⁴⁷ <https://data.ipu.org/women-speakers>.

⁴⁸ <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2024-03/women-in-parliament-2023>

⁴⁹ <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures>

(5) Kamu ve siyasi organizasyonlara katılma hakkı

50. Madde 7(c), kadınların sivil toplum kuruluşlarına (STK'lar) ve kamu ve siyasi yaşamla ilgili derneklere katılma hakkını güvence altına alır. GK'lar No. 23; 33 ve 39 de bu konuda ek rehberlik sunmaktadır. Şu anda, siyasi partiler, sendikalar ve meslek kuruluşlarının, kendi karar alma organlarında eşitliği sağlama yükümlülüğünü öngören düzenlemelerin sınırlı bir şekilde var olduğu veya uygulandığı görülmektedir. STK temsilcileri ve Kadın Hakları Savunucuları (WHRD'ler) da sıklıkla işlerinde hukuki kısıtlamalara tabi olmakta, tehditlere, saldırılara ve misillemelere maruz kalmaktadır.

51. Komite, Taraf Devletlere şu önerilerde bulunmaktadır:

(a) **Kadın hakları STK'larının serbest bir şekilde kurulması ve faaliyet göstermesi için kurumsallaşmış ve destekleyici bir ortam ve düzenleyici bir çerçeve oluşturulması;**

(b) **STK temsilcileri ve Kadın Hakları Savunucularının (WHRD'ler) kişisel güvenliğini sağlamaları, GBVAW (Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddet), sindirme ve misillemelerden korkmadan çalışmalarını yürütebilmeleri için garantiler ve hukuki koruma sağlamaları, ayrıca adalete erişimlerini temin etmeleri;**

(c) **Sivil toplum kuruluşları, lobicilik organizasyonları ve düşünce kuruluşları da dâhil olmak üzere, sivil toplum ve siyasi organizasyonlar için eşitlik kurallarının kabul edilmesini teşvik etmeleri;**

(d) **Siyasi partiler ve sendikaların karar alma organlarında eşitliği zorunlu kılmaları, uyumsuzluk durumunda cezalar ve uyum için teşvikler sunmaları;**

(e) **Siyasi partilerde ve sendikalarda kadın bölümlerinin kurulmasını ve güçlendirilmesini, belirli fonlarla desteklemeleri;**

(f) **Marjinalleşmiş gruplardan gelen genç kadınların katkı sağlayabileceği katılımcı alanlar oluşturmaları.**

B. Uluslararası karar alma süreçlerinde eşitlik

52. Komite, kritik kararların giderek daha fazla küresel düzeyde alındığı göz önünde bulundurulduğunda, uluslararası karar alma süreçlerinin, eşitliğin öncülük edilip kurulması gereken bir alan olduğunu vurgulamaktadır.

(1) Uluslararası düzeyde hükümetleri temsil etme hakkı

53. Madde 8, Taraf Devletlerin kadınlara hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etme konusunda eşit fırsatlar sunmalarını şart koşar. Küresel ölçekte, kadınlar 2023'te Büyükelçilerin %20,54'ünü oluşturuyordu.⁵⁰ Birleşmiş Milletler'de ise 2023 itibarıyla misyon başkanlarının ve başkan yardımcılığının %39'u kadındı.⁵¹ Kadınlar, çoğu Taraf Devletin diplomatik ve dış hizmetlerinde, özellikle en yüksek rütbelerde hâlâ yeterince temsil edilmemekte ve genellikle ülkelerinin dış ilişkileri için daha az önemli kabul edilen büyükelçiliklerde büyükelçi olarak atanmaktadır.

54. Komite, bazı Taraf Devletlerin dış politika ve çok taraflı katılım aracılığıyla cinsiyet eşitliğini ve kadın haklarını ilerletmeyi amaçlayan feminist bir dış politika benimsemelerini takdirle not etmektedir.

55. Komite, Taraf Devletlere şu önerilerde bulunmaktadır:

(a) **Diplomatik ve büyükelçilik atamalarında eşitliğin sağlanması ve sürdürülmesi;**

(b) **Tüm uluslararası delegasyonların oluşumunda eşitliğin sağlanması;**

(c) **Diplomatik ve büyükelçilik atamaları için gereken eğitim ve sınavlarda cinsiyet önyargılarını ortadan kaldırma, stereotipleri aşma ve cinsiyet analizi ve entegrasyonunu yapabilme kapasitesinin dâhil edilmesi;**

⁵⁰ <https://womenindiplomacy.ae>

⁵¹ <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/peace-and-security/facts-and-figures>

(d) **Dış hizmette kadınlara ve erkeklere eşit aile ve eş yardımları sağlanması, bunlar arasında ebeveyn izninin de bulunması;**

(e) **Feminist bir dış politikanın uygulanması, hükümet politikasının yurt dışında cinsiyet eşitliğini ve kadınların ve kızların güçlendirilmesini ana odak noktası haline getirmesi, bu doğrultuda çatışma ve şiddetli aşırıcılıkla mücadelede eşitlik sağlanması, kadınların eşit ekonomik hakları ve güçlendirilmesi, cinsel ve üreme sağlığı ve hakları hizmetlerinin korunması, gelişim politikaları, borçlar ve ekonomik yaptırımlar da dahil olmak üzere eşitlik konusunda yeni ulusal ve uluslararası ortaklıkların kurulması.**

(2) Uluslararası örgütlerin ve müzakerelerin işlerinde eşitlik

56. Madde 8, kadınlara uluslararası örgütlerin çalışmalarına, bunlar arasında evrensel ve bölgesel örgütler de dâhil, katılma konusunda eşit fırsatlar sunulmasını şart koşar. GK No. 23, kadınların yeterince temsil edilmemesinin, ilgili pozisyonlara atanma ve terfi için objektif kriterlerin ve süreçlerin eksik olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Mevcut durumda, uluslararası alanda eşitliği sağlamak için somut mekanizmalar eksiktir.

57. Komite, Taraf Devletlere şu önerilerde bulunmaktadır:

(a) **Uluslararası örgütlerdeki pozisyonlara aday gösterme ve seçilme için, BM sistemi içinde ve dışında, bölgesel örgütler, COP'lar, uluslararası ve bölgesel mekanizmalar, uluslararası tahkim ve finansal kurumlar, çok taraflı kalkınma bankaları, mahkemeler, yarı yargısal organlar ve delegasyonlar gibi tüm sektörlerde eşitlik yasalarının ve şeffaf prosedürlerin ulusal düzeyde kurumsallaştırılması, buna vakaların zamanında duyurulması, kapsamlı iş tanımlarının sağlanması, cinsiyet eşitliğinin bir kriter olarak dahil edilmesi ve liyakat temelli seçme prosedürlerinin uygulanması**

(b) **Uluslararası örgütlerde kadınların temsili ve üst düzeydeki görevdeki oranlarına ilişkin ayrıntılı verilerin toplanması, izlenmesi ve yayımlanması.**

C. Barış ve güvenlik karar alma süreçlerinde eşitlik

58. Sözleşmenin Giriş kısmı, barışın sağlanmasının, tüm alanlarda kadınların erkeklerle eşit şartlarda en yüksek düzeyde katılımını gerektirdiğini onaylamaktadır. Sözleşmeye dayanan, GR No. 30, BM Güvenlik Konseyi Kararı 1325 ve takip eden kararlar⁵² ile Komite, barış ve güvenlik için bir önkoşul olarak, GR 40 ile uyumlu olarak, tüm sektörlerde eşitliğin temel bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Ancak, kadınlar, barış ve güvenlik ile ilgili karar alma sistemlerinde hala önemli ölçüde eksik temsil edilmektedir.

59. Komite, çatışmanın giderek daha karmaşık ve değişen doğasının, yeni teknolojiler tarafından tetiklenen, siber saldırılar ve yapay zeka destekli Hukuki Otonom Silah Sistemleri (LAWS) gibi yeni güvenlik tehditlerinin, mevcut güç dengesizliklerini ve önyargıları daha da kötüleştirebileceğini, iklim acil durumu, pandemiler, uzay keşfinin artan şekilde araştırılması ve jeopolitik manzaradaki çeşitli değişimlerin, silahlı çatışmaların önlenmesinin ötesine geçen yeni tehditleri de kapsayan Kadın, Barış ve Güvenlik (WPS) gündeminin genişletilmesi için bir aciliyet yarattığını gözlemlemektedir. WPS Gündemi, hem iç hem de dış politika bağlamında, silahlı çatışma öncesi ve yaklaşan ve beklenmeyen kriz durumlarına karşı dayanıklılığın inşa edilmesi de dahil olmak üzere uygulanmalıdır.

60. Komite ayrıca, barış zamanlarında kadın haklarının önceliklendirilmesi ve uygulanma derecesinin, çatışma zamanlarındaki muameleleriyle derinden bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. İç, dış ve ulusötesi politikalar da güçlü bir şekilde birbirine bağlıdır ve kadınların yaşamları üzerinde sınır ötesi ve küresel bir etkisi vardır. Bu nedenle, WPS gündeminin, bu dinamiklerin birbirine bağlı doğasına dair yeni bir disiplinlerarası anlayışla uygulanması ve hem uluslararası kalkınma hem de iç politika yoluyla kadın haklarını güvence altına almak ve tüm bağlamlarda cinsiyet duyarlı bir barışı sağlamak için bir araç olarak kullanılması da son derece önemlidir.

61. Komite, Taraf Devletlerine şu önerilerde bulunmaktadır:

⁵² BM Güvenlik Konseyi kararı

(a) WPS gündemini, çatışmaların değişen doğasına ve barış ile güvenliğe yönelik yeni tehditlere uyarlamak ve genişletmek, bu gündemi tüm karar alma ve politika yapma süreçlerinde kadın hakları gündemi olarak bütünsel bir şekilde uygulamak;

(b) Kadınların çatışma öncesi, yönetimi ve çözümünde sürdürülebilir barışın itici gücü olarak kritik rollerini tanımak ve barış ve güvenlikle ilgili tüm karar alma aşamaları ve düzeylerinde, gizli toplantılar (sözde “arka kanal diplomasisi”) dahil olmak üzere pariteyi sağlamak, İkinci Takım Süreçleri’nde yer alan kadınların resmi barış süreçlerine dahil edilmesini sağlamak, her zaman marjinalleşmiş durumdaki kadınların, yoksul kadınlar, mülteciler, sığınmacılar, yerinden edilmiş kadınlar ve engelli kadınlar dahil olmak üzere tam katılımını temin etmek;

(c) Krizlerin ve çatışmaların kök nedenlerine yönelik politikaların ve programların liderlik, geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesinde pariteyi sağlamak, bunlara ilişkin öngörülen ve öngörülemeyen tehditler, önleyici diplomasi, güvenlik ve savunma ile çatışma öncesi stratejik sektörleri kapsayacak şekilde pariteyi sağlamak;

(d) Silah kontrolü, silahların yayılmasının önlenmesi ve silahsızlanma konusunda WPS (Kadın, Barış ve Güvenlik) gündeminin sıkı bir şekilde uygulanmasını sağlamak, özellikle tüm nükleer silahların silahsızlandırılmasında acil bir yaklaşım benimsemek⁵³. WPS'nin, insan kontrolü veya denetimi olmadan işleyen ve uluslararası insancıl hukuka uygun şekilde kullanılmayan özerk ölümcül silah sistemlerini (LAWS) yasaklamak için yasal bağlayıcılığı olan bir araç oluşturulması konusunda acil olarak tamamlanmasını sağlamak ve tüm diğer özerk silah sistemlerini düzenlemek.

(e) Kriz öncesi önleyici çalışmaların tüm disiplin sınırlarında, sağlık, çevre, ekonomi, uzay, siber güvenlik, finans, teknoloji ve teknoloji alanlarındaki tüm yeni sınırları kapsayacak şekilde liderlikte cinsiyet paritesini sağlamak.

(f) Barış koruma, barış inşası ve barışı destekleme çalışmalarında pariteyi sağlamak, bu kapsamda resmi ve gayri resmi barış müzakereleri, aracılık, geçiş dönemi adaleti ve yeniden yapılanma, toplumlar arası diyaloglar ve geçiş dönemi karar alma organları, doğruluk ve uzlaşma süreçleri, ulusal, uluslararası, bölgesel ve karma komisyonlar, konseyler, izleme organları, doğrulama mekanizmaları ve izleme grupları, seçim hazırlığı ve siyasi süreçler, demobilizasyon ve yeniden entegrasyon programları, güvenlik sektörü ve yargı reformları ve geniş çaplı çatışma sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde pariteyi sağlamak;

(g) Pariteye engel olan tüm engelleri kaldırmak, bu engellerin önlenmesi için yer, çocuk bakım hizmetleri ve güvenlik sağlama konusunda esneklik sağlamak ve kadınların STK temsilinin finansmanının sağlanması gibi aktif destek sağlamak;

(h) Kriz ve çatışmalar için kadın bakış açısıyla erken uyarı mekanizmalarını genişletmek, buna kadınların liderlikte azalması, kadınların kamusal alandaki görünürlüğünün azalması, nefret söylemi ve cinsel şiddet artışları gibi işaretleri dahil etmek;

(i) Kadın hakları ve paritenin uygulanmasının hiçbir koşulda diğer önceliklere bağlı olarak ikinci plana atılmamasını sağlamak;

(j) Kadın hakları ve parite temelli tazminat programlarının tasarımı ve uygulanmasını önceliklendirmek ve bu programların dönüştürücü etki yaratacak şekilde tasarlanmasını sağlamak, ayrıca DDR (Demobilizasyon, Silahsızlanma ve Yeniden Entegrasyon) süreçlerine öncelik vermek;

(k) Kadın, Barış ve Güvenlik (WPS) Ulusal Eylem Planlarını (NAPs) pariteyi temel bir ilke olarak yeniden şekillendirerek, feminist bir iç ve dış politika, güvenlik, çatışma öncesi ve barış inşasına feminist bir yaklaşım dahil etmek, ayrıca silahlı çatışma öncesi barış inşasına yönelik dar bir anlamdaki anlayışın ötesine geçen yeni tehditlere karşı bu yaklaşımı genişletmek. NAP'ları, genişletilmiş WPS gündeminin temelleri

⁵³ CEDAW Komitesi, tam eşitliğe doğru ilerlerken, CEDAW'ın Önsözünde ve Pekin Deklarasyonu'nun 28. Paragrafında yer alan “Genel ve tam silahsızlanma, özellikle de sıkı ve etkili uluslararası kontrol altında nükleer silahsızlanma” hedefini öngörmektedir

üzerine odaklanmış, yerel ve ulusal hükümet, parlamento, güvenlik ve savunma sistemleri, yenilikçi sektörler ve yaşam bilimlerinde pariteyi içeren hedeflenmiş göstergelere dayandırmak. NAP'ların geliştirilmesinde kadın hakları STK'ları ile istişarelerde bulunmak, NAP'ları yeterli şekilde finanse etmek ve ulusal ve uluslararası düzeyde tam etkinlik sağlamlarını temin etmek; ayrıca NAP'lar ve bunların uygulanmasıyla ilgili raporlar hazırlayıp, bunları CEDAW'a düzenli raporlama süreçlerinde bildirmek;

(1) WPS politikalarını, genç kadınların çatışma öncesi ve barış inşasında önemli rollerini ve özel ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran, UNSC RES 2250 (Gençlik, Barış ve Güvenlik) ile tanınan bir yaşa duyarlı yaklaşım ile tasarlamak.

D. Ekonomik Karar Alma Sürecinde Parite

62. Madde 1, 2 ve 3'te yer alan ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve maddi eşitliğin sağlanması yükümlülüğü ile Madde 7 ve 8'de yer alan kadınların eşit karar alma hakları, Madde 10, 11 ve 13 ile uyumlu olarak eğitim, istihdam ve ekonomik güçlenme ile ilgili özel hakları birlikte okunduğunda, ekonomik karar alma süreçlerinde paritenin sağlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Komite'nin Genel Yorumları No. 36, 16, 17, 13 ve 39 ile daha da vurgulanmaktadır.

63. Komite, özel sektör ve önemli ekonomik kurumların iş ve insan hakları çerçevelerini uygulamak adına attığı olumlu adımları takdirle karşılamakla birlikte, özel sektörün tüm seviyelerde pariteyi sağlamakla özel bir sorumluluğa sahip olduğunu düşünmektedir. Kadınların özerkliği ve paritesi, kadınların üretken çıktıları, profesyonel kariyerleri ve kişisel seçimlerini, özellikle de annelikle ilgili tercihlerini olumlu şekilde birleştirebilmelerinin ön koşuludur. Daha cinsiyet dengeli bir üst yönetim, aynı zamanda daha güçlü yolsuzlukla mücadele önlemleri ve artan şeffaflık ile ilişkilidir ve bu durum özel sektör kuruluşları için açık faydalar sağlamaktadır.⁵⁴

64. Hukuken ve fiilen ayrımcılık ile küresel ve ulusal ekonomik çerçeveler ve yönetim sistemlerindeki önemli farklar, kadınların ekonomik pazarı eşit şekilde şekillendirmesini ve içinde karar alma rollerini üstlenmesini engellemektedir. Bu durum, kadınların ekonomik haklarının uygulanmaması ve kadınların üretken çıktılarının ve katkılarının yeterince kayda alınmaması ile sonuçlanmaktadır. Ayrıca, kadınların orantısız bir şekilde gerçekleştirdiği ücretli olmayan bakım işleri, kadınların erkeklerle aynı seviyede ekonomik fırsatlara erişmesini engelleyen anahtar faktörlerden biri olup, yeniden değerlendirilmesi ve eşit şekilde paylaşılması gerekmektedir.

65. Komite, dijital ekonomiyi, teknoloji geçişini, yapay zeka ve algoritmaların geliştirilmesi ve kullanımını, kadınların tam ve eşit katılımını gerektiren önemli bir alan olarak tanımlamaktadır. Bu, cinsiyet stereotiplerinin kalıcı hale gelmesinin ve yeni ayrımcılık biçimlerinin icat edilmesinin önlenmesi açısından çok önemlidir.

66. **Komite, Taraf Devletlerden Şunları Yapmalarını Tavsiye Etmektedir:**

(a) Yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde, sürdürülebilir, kapsayıcı ve insan haklarına dayalı, parite temelli bir ekonomik çerçeve oluşturulması;

(b) Kadınların ekonomik karar alma süreçlerinde tam özerklik kullanmalarını sağlamak amacıyla, ücret, vergi, ekonomik ve sosyal modeller, düzenlemeler ve uygulamalar dahil olmak üzere eşit hakları temin etmek ve kadınları ekonomik aktörler olarak ikinci plana atan tüm de jure ve de facto ekonomik ayrımcılık biçimlerini ortadan kaldırmak;

(c) Kadınların yolsuzlukla ve yasa dışı mali akışlarla mücadelede tam anlamıyla yer almalarını sağlamak;

(d) Kadınların, ekonomik faaliyetlere eşit katılım sağlayabilmesi, üretken kaynaklara erişebilmesi, ekonomik modelleri şekillendirebilmesi ve liderlik

⁵⁴ <https://hbr.org/2021/05/banks-with-more-women-on-their-boards-commit-less-fraud>;
https://www.eticanews.it/wp-content/uploads/2012/11/Report-Women_Create_Sustainable_Value.pdf.

yapabilmesi için finansal ve finansal olmayan tüm kaynaklara, örneğin bilgi, teknoloji ve enerji kaynakları, güvenilir elektrik ve internet erişimine eşit erişimini sağlamak;

(e) Kadın girişimcilerinin, kamu ve özel sektör alım fırsatlarına eşit erişimini sağlamak, bunun için kalıcı ve geçici özel önlemler, düzenleyici reformlar ve teşvikler uygulamak;

(f) Ekonomik sorumluluk taşıyan pozisyonlara, özellikle şirketlerin yönetim kurullarına ve devlet sermayeli şirketlerle özel sektöre ait listelenmiş ve listelenmemiş şirketlerde genel müdürlük gibi pozisyonlara atamalarda pariteyi sağlamak için yenilikçi önlemler almak;

(g) Kadın haklarını ve pariteyi ihlal eden güç suistimallerinin risklerini ortadan kaldırmak için dijital çözümler, örneğin e-devlet ve blockchain teknolojisi gibi çözümler benimsemek;

(h) Şirketler ve sendikalar arasında, şirket kültürü ve prosedürlerinde pariteyi kurumsallaştırmak için diyalog başlatmak, yeni çalışma ve ekonomik liderlik modellerini teşvik etmek amacıyla belirli hedefler ve göstergeler belirlemek;

(i) İşyerinde parite yasalarını ve politikalarını kurumsallaştırmak ve tüm karar alma seviyelerinde yatay ve dikey cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak, gerektiğinde şirketler ile sendikalar arasındaki anlaşmalarla tamamlamak;

(j) İşverenleri, bakım ve destek esnek çalışma düzenlemelerini, tüm çalışma haklarını ve tam sosyal fayda kapsamını koruyarak, üretkenlik göstergesi olarak uygulamaya teşvik eden yasalar ve düzenlemeler kabul etmek ve ayrıca, sosyal değerleri ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını (SKA) ekonomik değerlerin yanı sıra şirket hedefi ve iş başarısının bir amacı olarak entegre eden, pariteye dayalı bir şirket kültürünü teşvik etmek amacıyla farkındalık oluşturma önlemleri ve teşvikler uygulamak;

(k) Şirketlerin cinsiyet duyarlılığını ve yanıt verebilirliğini, sorumlulukların paylaşılmasında ve şirket kültüründe parite seviyesini değerlendirmek amacıyla cinsiyet denetimlerine katılımı geliştirmek ve iyi sonuçlar için teşvikler sağlamak, şirketlerden yıllık olarak pariteyi kurumsallaştırmaya yönelik aldıkları önlemleri raporlamalarını istemek;

(l) Ulusal ve uluslararası düzeyde, kadınların gayri resmi sektördeki profesyonel özerklik ve liderliğini sağlamak için stratejik bir eylem çerçevesi oluşturmak, ekonomik hizmetler ve faydaları artırmak, kadınların tüketici gücünden faydalanmak, vergi teşviklerini, kredi ve sosyal korumayı geliştirmek, gayri resmi ekonomideki kadınları desteklemek ve onların resmi ekonomiye geçişini sağlamak;

(m) Arazi kullanımı ve yeniden dağıtımı, doğal kaynaklar ve iklim değişikliği ile mücadele ve 'adil geçiş' konularında karar alma süreçlerinde pariteyi sağlamak;

(n) Dijital ekonomi, teknolojik geçişin yönetimi ve karar alımında pariteyi sağlamak için yasama faaliyetleri dahil, geçici özel önlemler almak, AI ürünlerinin geliştirilmesi ve yayılmasıyla ilgili süreçleri kapsamak;

(o) Üm yenilikçi ve öncü sektörlerde, patent başvuruları ve fikri mülkiyet ile startup fırsatlarına eşit erişim sağlamak için proaktif önlemler almak, çevre ve uzayla ilgili alanları kapsayarak geçici özel önlemler almak;

(p) İş, mesleki ve beceri eğitimi, mentorluk programları, girişimcilik geliştirme programları, staj ve sponsorluk programları ile marjinal durumdaki gençler ve genç kadınlar için destek ağları sağlamak;

(q) Kadınlar ve erkekler için aynı işte ve kıdemde geri dönme seçeneğiyle ücretli ebeveyn izni yasası çıkarmak ve çocuk yetiştirme ve ev işleri konusunda kadınlar ve erkekler arasında eşit sorumluluğu teşvik eden farkındalık kampanyalarına yatırım yapmak;

(r) Özel ve kamu sektörlerinde kariyer yapabilmesi için tek ebeveynlere hedeflenmiş destek sağlamak, bu desteği geçici özel önlemlerle güçlendirmek;

(s) Kadınlar ve erkeklerin ekonomik faaliyetlere katılmalarını ve bakım sorumluluklarını paylaşmalarını sağlayacak sosyal altyapıya yatırım yapmak, çocuklar için ücretsiz ve/veya uygun fiyatlı kaliteli bakım sağlamak, bakım ve destek sistemlerine yatırım yapmak, evde bakım da dahil olmak üzere, toplumsal parite vizyonuna dayalı, bakım verenlerin ve alanların haklarını tanıyan ve bakımın evrensel bir toplumsal ihtiyaç olarak kabul edildiği bir yapı oluşturmak;

(t) Evde, tarımda ve diğer ücretsiz işlerde çalışan kadınlar için sosyal korumayı genişletmek;

(u) Ebeveyn izni sırasında ebeveynlerin iş gücüne döndüğünde kazandıkları çok sektörlü becerilerin tanınmasına yönelik mekanizmalar kurmak ve ebeveynler için isteğe bağlı devam eğitimi kurslarına erişim sağlamak.

E. Karar alma mekanizmalarına erişim için bir ön koşul olarak kadınların özel alandaki hakları

67. Kadınların kendi bedenleri ve yaşamları üzerindeki kontrolü ile aile ve topluluk alanı da dahil olmak üzere tüm alanlarda eşit haklar, yasal statü ve yasal kapasite, Sözleşme'de güvence altına alınmış olup, bu hakların kullanılması, kadınların tüm insan haklarını, özellikle de karar alma süreçlerine eşit erişim haklarını kullanabilmeleri için temel bir gerekliliktir. Komite, ilerlemelere rağmen, kadınların ve kız çocuklarının bu alanlardaki özerkliğinin genellikle sınırlı kaldığını gözlemlemektedir. Ayrıca, GR 29'da aile ilişkilerindeki eşitsiz hakların, kadınlara yönelik ayrımcılığın diğer tüm yönlerini temellendirdiğini vurgulamaktadır.

68. **Komite, Taraf Devletlere şu tavsiyelerde bulunmaktadır:**

(a) Kadınların ve kız çocuklarının eşit haklara sahip olduğu evlilik ve aile ilişkilerini güvence altına almak için, kadınlara ve kız çocuklarına ayrımcılık yapan kişisel durum yasalarını, özellikle velayet ve yasal kapasite yasalarını iptal etmeli veya değiştirmelidir;

(b) Zorla evlilik ve çocuk evliliğini yasaklamalı, kadınlar ve erkekler için evlenme yaşını 18 olarak belirlemeli ve buna istisna getirmemelidir;

(c) Kadınlara, kız çocuklarına, erkeklere ve erkek çocuklarına sağlık hizmetleri hakkında ücretsiz, kapsayıcı, erişilebilir, kapsamlı ve doğru bilgiler sağlamalı, ayrıca cinsel ve üreme sağlığı ve haklarıyla ilgili yaşa uygun eğitimleri okul müfredatına dahil etmelidir;

(d) Cinsel ve üreme sağlığı ve hakları hizmetlerine tam erişimi güvence altına almalı ve yasal kapasitenin reddedilmesi gibi kadınların ve kız çocuklarının sağlık hizmeti kararları alma hakkını engelleyen yasal ve pratik engelleri kaldırmalıdır;

(e) Kadınları etkileyen ayrımcı milliyet yasalarını iptal etmelidir;

(f) Kadınlar ve kız çocuklarının, erkekler ve erkek çocuklarıyla eşit olarak, mülk edinme, sahip olma, kullanma ve miras alma haklarını, hem yasa hem de uygulama açısından güvence altına almalıdır;

(g) Kadınların ve kız çocuklarının hayatlarının her alanında kendi kararlarını alma hakları ve kadınlar ve erkekler arasındaki sorumlulukların eşit şekilde paylaşılması gerektiği konusunda, okul içi ve okul dışı bağlamda farkındalık yaratma ve eğitim kampanyaları yürütmelidir;

(h) Tek ebeveynler için yeterli sosyal yardımlar sağlamalıdır;

(i) Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik zararlı uygulamaları ve diğer tüm cinsiyete dayalı şiddet biçimlerini suç saymalı ve kültürel ve toplumsal normlar ve uygulamalar tarafından genellikle hoşgörüle karşılanan şiddet de dahil olmak üzere, tüm şiddet biçimlerine sıfır tolerans gösterilmesini sağlamalıdır..

VI. Eşitlik sistemlerine ulaşmak için Devlet yükümlülüklerinin hesap verebilirliği ve izlenmesi

69. Komite, devletlerin uluslararası hukuk altındaki gecikmiş yükümlülüklerini yerine getirebilmesi ve eşit, dirençli ve refah içinde toplumlar inşa edebilmesi için tüm karar alma sistemlerinde pariteye ulaşmanın aciliyetini vurgulamaktadır.

70. **Komite, devlet taraflarına şu önerilerde bulunmaktadır:**

(a) **Bu Genel Yorum'daki yükümlülükleri yerine getirmek için açık bir taahhütte bulunmak ve gerekli kaynakları seferber etmek, 2030 yılına kadar tüm karar alma alanlarında pariteyi hedefleyen Ulusal Eylem Planları (NAP'ler) kabul etmek;**

(b) **Bu GK'nın uygulanmasında bölgesel organizasyonları seferber etmek;**

(c) **Bu hedefe yönelik ilerlemeyi izlemek ve değerlendirmek için mekanizmalar geliştirmek, kadınların tüm alanlarda ve karar alma seviyelerinde temsiliyle ilgili düzenli veri toplamak ve yayınlamak, bu verilerin yaş, etnik ve sosyoekonomik geçmiş gibi ayrıntılı verilere göre sınıflandırılmasını sağlamak ve bu verileri geniş bir şekilde, özellikle Komite'ye raporlamak.**

VII. Uluslararası toplumun parite sistemlerini sağlamak için alacağı aksiyonlar

71. Mevcut taahhütler üzerine inşa edilerek, Komite, uluslararası toplum ve bölgesel organizasyonlar için tüm alanlarda ve tüm seviyelerde karar alma süreçlerinde pariteyi ilerletmek için hukuki ve normatif temeli güçlendirecek birkaç eylem fırsatı görmektedir.

72. **Komite, uluslararası topluma şu önerilerde bulunmaktadır:**

(a) **Kadın ve erkekler arasındaki eşitlik ve hakların evrenselliği konusunda Sözleşme ve diğer insan hakları anlaşmaları altındaki taahhütleri yerine getirmek;**

(b) **Parite ilkesini karar alma süreçlerinde, tüm alanlarda ve tüm seviyelerde, tüm gelecekteki uluslararası çerçevelere ve reform süreçlerine entegre etmek ve mevcut olanların uygulanması ve yorumlanmasında, Küresel Dijital Pakt da dahil olmak üzere, bu ilkeyi yerleştirmek;**

(c) **Genel Kurul'un ana komiteleri, Ekonomik ve Sosyal Konsey ve anlaşma organları, uluslararası mahkemeler, bağımsız çalışma gruplarına veya ülke ya da özel raportörlüklere atamalarda ve çok taraflı kurumlarda liderlik de dahil olmak üzere uzman organlar da dahil olmak üzere tüm BM organları ve mekanizmalarına üyelik için eşitlik mekanizmalarının benimsenmesi;**

(d) **Uluslararası organizasyonlarda tüm seviyelerde işe alımlarda pariteyi sağlamak;**

(e) **Bu GK'nın hedefleri doğrultusunda yenilikçi kalkınma politikaları ve uluslararası işbirliği oluşturmak, ulusal kapasiteleri güçlendirmek ve sivil toplum desteğini artırmak;**

(f) **Kadınların karar alma sistemlerinde eşit ve kapsayıcı temsili için GR 40 çerçevesini, WPS'ye yönelik genişletilmiş yaklaşımı da dahil olmak üzere, BM Güvenlik Konseyi (UNSC), BM Genel Kurulu (UNGA) ve İnsan Hakları Konseyi (HRC) gündemine ve gelecekteki kararlarına entegre etmek ve uluslararası katılımı daha da desteklemek amacıyla parite ile ilgili yeni mekanizmaların kurulmasını değerlendirmek.**